

Högtidsgudstjänst

23 oktober 2022

MED SVENSKA KYRKANS URSÄKT TILL DET SAMISKA FOLKET

Svenska kyrkan

Högtidsgudstjänst

23 oktober 2022

MED SVENSKA KYRKANS URSÄKT
TILL DET SAMISKA FOLKET

Svenska kyrkan

POSTADRESS: 751 70 Uppsala

TELEFON: 018-16 95 00

PRODUKTION: New Normal

TRYCK: Åtta45, Stockholm, 2022

ARTIKELNUMMER: SK22040

FÖR MER INFORMATION: svenskakyrkan.se

OMSLAG

Detalj av kalkduk med samiska broderier av konstnären Britta Marakatt-Labba. Kalkduken överlämnades, tillsammans med andra samiska kyrkotextiler, till Luleå domkyrka på samernas nationaldag 2021. Läs mer på sidan 46.

Foto: Hans-Olof Utsi.

Innehåll

Tid att be om ursäkt ANTJE JACKELÉN & ERIK-OSCAR OSCARSSON	4
Högtidsmessa	6
Under samma sol ANDERS SUNNA	42
”I den samiska kulturen finns cirkelformen i olika utföranden”	46
Vitboken som vetenskaplig antologi BEARBETNING AV ROLAND ASPLUNDS TEXT	48
Kyrkan bidrog till rasistiskt tänkande ROLAND ASPLUND	52
Samernas religion förtrycktes hårt ROLAND ASPLUND	56
Försoning – ett teologiskt perspektiv MICHAEL NAUSNER	60
Insatser under försonings-processen	64
Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten till det samiska folket	70
Vägen framåt	75

Tid att be om ursäkt

Den 23 oktober 2022 är datumet för en unik, högtidlig och allvarsam gudstjänst. Svenskkyrkliga företrädare, samer, samhällsföreträdare och internationella vittnen är samlade. Nu ska Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket uttalas en andra gång! Det sker efter en lång process av prövning och förberedelser. Och det sker med bävan och med hopp.

Det sker med bävan eftersom en ursäkt vänder upp och ner på gamla maktförhållanden: makten över hur en ursäkt tas emot ligger hos den som får den, inte hos den som uttalar den. Det sker med hopp eftersom vi nu tillsammans har arbetat fram åtaganden som kan bana vägen vidare till försonad gemenskap.

Denna högtidsgudstjänst är ingen slutpunkt. Men den är en viktig milstolpe. Sedan 1990-talet har det arbetats med de historiska relationerna mellan samerna och Svenska kyrkan (s. 64). Med tacksamhet tänker vi denna dag särskilt på alla dem som bidragit med vilja och erfarenheter, med forskning och berättelser, med idéer och handlingar. Som övervunnit förutfattade meningar och låtit sig beröras på djupet, som burit frustrationer och visat mod.

2006 kom utredningen *Samiska frågor i Svenska kyrkan*. Den ledde till dialogkonferensen Sägastallamat i Kiruna 2011 som i sin tur gav upphov till den forskning som är dokumenterad i *Vitboken*, till de berättelser som finns samlade i *Nomadskoleboken* och till boken *Samerna och Svenska kyrkan*. Alla dessa kom 2016.

Den 24 november 2021 uttalades så ursäkten en första gång i rikshelgedomen i Uppsala. Nu sker det i Sápmi.

Tre artiklar i detta häfte berättar om övergrepp som kyrkan gjort sig skyldig till: en artikel om *Vitboken* (s. 48) och två artiklar om hur kyrkan bidragit till rasismen mot samer (s. 52) och om tvångsmetoderna mot samisk tro och andlighet (s. 56).

Idag har vi således god kunskap om vilka övergrepp mot det samiska folket som Svenska kyrkan bär ansvar för. Vi vet också att såren från dessa övergrepp än idag skär djupt in i det samiska folket. När statens sanningskommission så småningom börjar sitt arbete måste vi vara beredda på att ytterligare perspektiv kan komma fram. Redan idag vet vi dock tillräckligt mycket för att inse att vi måste be det samiska folket om ursäkt.

I en bemärkelse kommer den som ber om ursäkt alltid med öppna, tomma händer. Den som ber om ursäkt förfogar inte över hur ursäkten tas emot. I en annan bemärkelse får den som ber om ursäkt inte komma med tomma händer. Det måste finnas trovärdiga tecken på att den som ber om ursäkt vill arbeta för att det onda inte upprepas och försoning uppnås.

Därför är det viktigt att denna dag också uttala de åtaganden som Svenska kyrkan nationellt och i alla tretton stift bundit sig för (s. 70). Det blir nu vårt gemensamma ansvar att leva upp till dem. Det är en förutsättning för att ursäkten ska kunna ge drivkraft för att komma vidare på den försoningens väg som Kristi kärlek manar oss till.

Pilgrimsvandringen mot försoning måste fortsätta. Under vandringen behöver vi stanna upp för att se och stämma av om vi är på väg åt rätt håll eller om vi behöver orientera oss på nytt i markerna. Under de kommande åren möts därför företrädare för det samiska folket och för Svenska kyrkan till återkommande Sägastallamat-möten för att utvärdera hur vi förverkligar dessa åtaganden (s. 75). Under Sägastallamat 2 i oktober 2022 i Luleå framförs ursäkten på nytt. Det är rätt och riktigt att denna ursäkt uttalas såväl i Uppsala domkyrka som i Sápmi.

Svenska kyrkan är också samernas kyrka. Att lära av samisk andlighet, tro och teologi hör till vårt kristna lärjungaskap. Låt oss vara en kyrka som med markerna lovsjunger Guds rättvisa bland folken som grund för vår försoning (Ps. 98:7-9).

Antje Jackelén
ÄRKEBISKOP

Erik-Oscar Oscarsson
ORDFÖRANDE I SAMISKA RÅDET I SVENSKA KYRKAN

Högtidsmässa

MED URSÄKT TILL DET SAMISKA FOLKET

Isabell Kitok
Kyrkans unga Luleå

Ljus

Ljus

Kyrkvård

Kyrkvård

Svenska kyrkans flagga

Samiska flaggan

Natalie Ramstedt,
Svenska Kyrkans Unga

Alva Fjellström,
Sáminuorra

Ingrid Inga,
Sametinget

Nils Henrik Sikku,
Författare och förläggare

Erik-Oscar Oscarsson;
Sametinget och Samiska rådet

Rose-Marie Huuva,
Poet och konstnär

Julia Rensberg,
Samiska rådet

Elsy Ranqvist,
Kyrkvård i Västerfjälls kapell

Anna Pittja Granlund,
Församlingspedagog i Jokkmokk

Per-Olof Nutti,
Sametinget

Pia-Maria Nutti Holmgren,
Sångerska

Jörgen Sivberitsson Stenberg,
Jojkare

Anna-Sara Stenvall,
Samiska rådet

David Larsson,
Organist i Gällivare

Kristina Labba,
Generalsekretær i Samisk
Kirkeråd i Norska kyrkan

Stefan Mikkaelsson,
Sametinget

Donna Bomberry,
Indigenous Ministries Coordinator, Anglikanska kyrkan i Kanada

Monica Nutti Blind,
Diakon i Vittangi

Samuel Hellgren,
Präst i Älvsbyn

Sofia Strinnholm,
Präst i Östersund

Kim Rehnman,
Präst i Vännäs

Erva Niittyvuopio,
Sekreterare för samiska frågor i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland

Charlott Rehnman,
Domprost i Luleå

Tomas Lång,
Domkyrkokaplan i Luleå

Biskop Andreas Holmberg,
Stockholms stift

Biskop Karin Johannesson,
Uppsala stift

Biskop Åsa Nyström,
Luleå stift

Biskop Mikael Mogren,
Västerås stift

Biskop Johan Dalman,
Strängnäs stift

Biskop Eva Nordung Byström,
Härnösands stift

Biskop Johan Tyrberg,
Lunds stift

Biskop Martin Modéus,
Linköpings stift

Biskop Riscylla Shaw,
Anglikanska kyrkan i Kanada

Ärkebiskop Antje Jackelén

Fredrik Lidé,
Ärkebiskopens kaplan

* = Vi står upp.

Fet stil = rubriker samt texter som läses/sjungs av församlingen.

Kursiv stil = översättning av text som läses/sjungs på annat språk.

Noter = församlingsång

Klockringning

Samling / Tjåanghkoë / Tjåhkkaniebmie / Tjåhkånibme
/ Tjoahkkim / Čoagganeapmi

Psalm 228 Ingångsprocession (sjungs på valfritt språk, men leds på nordsamiska)

1 Min mád-da-rat do - lin leat os - kon, leat eal - lán ja
doaim-ma - han - ge ja Sá - mis ain gul - lo dat
čuor - vun, mii olb - muid ain gohč - ču - me lea. Dál
buo - rá - du - sa dah - ket, lea ái - gi ol - lá - nan, juo
sut - tui-deat-tet Kris - tus lea did - jii soa-ba-han. Gii
gáh - tá ja os - ku, gii gáh - tá ja os - ku, son
sut - nje ain árp - mu - gas lea.

2. Lea Hearrá min mánnánis váldán, / go gásttasis salastii min.
Lea sániinis suddus min boktán / ja jedde ja bagada min.
Ain eahkesmállásbeavdái lea son min gohčodan,
gii lea min ovddas jápmán ja buohkaid ráhkistan.
Gii gáhtá ja osku ...

3. Dan dola man cahkkehii deike / son dáhtošii viiddidit ain,
dan sága man eatnamii sádde / son gulaha sániiguin dain:
»Buot álbmogiidda mannet mu sániid sárdnidit,
ja sivdnádusa gohččot de Áhčis rámidit!«
Gii gáhtá ja osku ...

4. Mii vadjolit máddariid bálgá, / gos Hearrá ieš oahpistii sin.
Dan vuordit, goas gidđa fas álgá, / goas Vuoigŋa fas ealláha min.
Lea duohtavuohtan midjii go Kristus jápmimis
lea ándagassii addán min sudduid varainis.
Gii gáhtá ja osku ...

5. Juo oidno dat hearváslaš riddu, / dan guvlui mii vadjolit dál,
min váimmus fas ealáska doaivu / ja giittus dat badjána fal.
De truvnnu ovddas lávlut dal ođđa lávlaga,
ja máidnunlávlun čuodjá go mearra máraida.
Gii gáhtá ja osku ...

Teaksta: G. Widmark 1945, jorgl. N. Rauhala 1984. Sápmái: K.T. Leinonen, barg.,
Valborg Mangs Mäarak 2013. Nuohitta: E. Törnvall 1902.

(lulesamiska)

1. De jáhkujn dal balvatjij vuolen / li sáddjidam, tjuohpadam de
ja jáhkko gájt le ieme vuogen, / de oabllum, diehk' jávsádam le.
Juo buorádusá báddå, de Härráj járgjiddit.
De duosstut Kristus Härráv ja sunji áskeldit.
Le viesso ájn Härrá, le viesso ájn Härrá.
Mij ráhkåp ja dårvustip gal.

2. Sån ármujn dal gájkajt le duosstum, / ja jaskadam gástadusån,
ja bágojis baktu le gáhttjum / de boahdet, le sån lánestam.
Ja gå de álmuk tjoahken suv bievde birra le,
de Kristus iesj le danna, man hávsskes báddå de!
Le viesso ájn Härrá ...

3. Sån gáhttjum le gájkajt dal vuolget, / suv bágov dal sárnutjit de.
Gå tsahkkám le dállå, de buolvved' / ja ráhkåla, gáhttjum ham le:
de väráldij dij mannit, muv bágov sárnnedit,
gájk' álm mugijda hállit ja jáhkov bigodit.
Le viesso ájn Härrá ...

4. De jáhkujn dal balvatjij vuolen, / li barggamin, sárnnedime,
ja väráldin ájn ieme vuogen / li gáhttsámijt vuordatjime.
Le dárvo, ávo ája, dån nåv le sálugis,
gå ságav munji rája le luojttám ándagis.
Le viesso ájn Härrá ...

5. De jáhkujn ájn balvatjij vuolen / juo almmáj lip lahkanime.
Gå ájn dáppe jábmema loamen, / le hievedus badjánime.
Na, akti Lippa ávdån de ávos lávludip,
le skoavve tjátje lágásj gå Lippav hievedip.
Le viesso ájn Härrá ...

Táksta: G. Widmark 1945. Sábmáj: K.T. Andersen 2001. Tjuojalvis: E. Törnvall 1902.

(Svenska)

1. I tro under himmelens skyar / har fäderna skördat och sått,
och än genom städer och byar / går väckelseropet de fått.
Se tiden är fullbordad, för Herren Krist giv rum.
Gör bättring ifrån synden, tro evangelium.
Än räcket Guds frälsning ...

2. Gud mötte med nåden oss alla / i dopets välsignade stund,
med ordet han än vill oss kalla / och tukta och trösta i grund.
Kring helga nattvardsbordet han samlar än sitt folk,
där möter han de sina, en evig kärleks tolk.
Än räcket Guds frälsning ...

3. Den eld som vår Frälsare tände / skall föras från vän och till vän,
till alla han budskapet sände, / som själv han ju bjuder oss än:
gå ut i hela världen, förkunnande mitt ord
för allt som Fadern skapat, för folken på vår jord.
Än räcket Guds frälsning ...

**4. I tro under himmelens skyar / vi vandrar i fädernas spår,
vi bidar i städer och byar / en Andens och Gudsrikets vår.
Vår saliga förvisning, vårt fäste och vårt mod
är syndernas förlåtelse i Kristi namn och blod.
Än räcket Guds frälsning ...**

**5. I tro under himmelens skyar / vi nalkas den skimrande strand,
i hoppet, som städse förnyar / vår lovsång i jordlivets land,
kring Lammets tron vi sjunger en gång i Faderns hus
den sällsamt nya sången, lik stora vattens brus:
Än räcket Guds frälsning ...**

Text: G. Widmark 1945 Bearb. Musik: E. Törnvall 1902.

Inledningsord

(lulesamiska)

Áhtje ja Bárne ja ájllis Vuojnjanisá namán.

Amen.

I Faderns och Sonens och den heliga Andens namn.

Amen.

(sydsamiska)

Vaeriej jïh guevteli Jupmele,
råhtoej jïh gellielaaketjevoeten Jupmele,
jaevriej, mearoen jïh jielijen Jupmele,
datne mijjen lihke gusnie mijjeh årroeminie,
dov lihke jielebe,
dov nommesne rohkelibie.

*Fjällens och det öppna landskapets Gud,
skogarnas och den rika mångfaldens Gud,
sjöarnas, havens och det pulserande livets Gud,
du som är med oss där vi lever och bor,
i din närhet vill vi vara,
i ditt namn vill vi be.*

Dagens bön

(pitesamiska)

Försoningens Gud,
vi tackar dig som sände din Son
för att rädda världen.

Av din kärlek lever vi.

Led oss när vi söker försoningens väg med varandra.

Omslut oss med barmhärtighet
och hjälp oss att ta emot din nåd.

I Jesu namn.

Amen

Kyrie med vittnesmål om kyrkans övergrepp

(nordsamiska)

B/V Kris-tus, gu-la čuor-va-san. S Kris-tus, gu-la čuor-va-san.

B/V Seavd-nja-da-sa čuv-ge. S Seavd-nja-da-sa čuv-ge.

B/V Veah-ket min du ár-p-mui-nat. S Veah-ket min du ár-p-mui-nat.

B/V Jor-gal muo-đuid min guv-lui. S Jor-gal muo-đuid min guv-lui.

P: Kristus, se oss, hör vårt rop. / F: Kristus, se oss, hör vårt rop.

P: Genomlys vårt mörker. / F: Genomlys vårt mörker.

P: I din nåd förbarma dig. / F: I din nåd förbarma dig.

P: Vänd ditt ansikte till oss. / F: Vänd ditt ansikte till oss.

OM SAMISK ANDLIGHET / VIHTANUŠŠAN / VIHTANCEALKÁMUŠ (Ingrid Inga)

(nordsamiska)

Sámi osku ja vuoiŋjalašvuohta lea áiggiid čađa leamaš dulbmojuvvon, ja Ruoŋa girku lea dan atnán báhkinlaš vearreoskun, neavrrí bálvaleapmin ja lea oaivvildan ahte dat ii soaba risttalaš oskui. Sámi osku ja vuoiŋjalašvuohta lea oassin min ja eallindilálašvuođas mii nannosit čatnasa árbevirolaš eanan- ja luondduriggodagaid geavaheapmái Sámis. Eatnamat ja luondu lea min ruoktu ja dat leat hábmen ja bisuhan min identitehta, min muittuid, min kultuvrra, min bassi báikkiid, vuoiŋjalašvuođa, min ealáhusaid ja min giela – jahkeduháhiid čađa. Min vuohki eallit dáin eatnamiin ja luonddus mearkaša ahte mii eallit vuoiŋjalašvuođas. Min vuoiŋjalaš vierru lea ahte rohkos ja sivdnideapmi gullá min árgabeaivái, ja mii bidjat iežamet beaivválaš bargguid lpmila olggiid nala. Rohkos muittuha min ahte lpmil lea mielde visot min bargguin, ja ahte lpmilis lea ovddasmoraš midjiide, ja mis lea ovddasvástáduš hálldašit eatnamiiddámet/ruovttumet boahttevaš bulvii. Midjiide lea rohkos ja sivdnideapmi álo čadnon buriid daguide ja giitevašvuhtii, ja mii leat oassin lpmila sivdnádušas. Sámi osku ja vuoiŋjalašvuohta lea oassin risttalaš oskkus – jus Ruoŋa girku lea válmmas dan dohkkehit.

Samisk religion och andlighet har genom historien nedvärderats och framställts av Svenska kyrkan som hedendom, vidskepelse, djävulskonst och avgudadyrkan oförenlig med kristen tro. Samisk religion och andlighet är en del av vår livsform och våra levnadsförhållanden som är starkt knutna till vårt traditionella bruk av marker och naturresurser i Sápmi. Markerna och naturen är vårt hem där vår identitet, våra minnen, vår kultur, våra heliga platser, andlighet, våra näringar och vårt språk formats och upprätthållits genom årtusenden. Vårt sätt att leva i nära samklang med markerna och naturen är att leva andligt. I vår andliga tradition är bönen och välsignelsen en del av vår vardag i betydelsen att vi lägger dagens arbete i Guds händer. Det påminner oss om Guds närvaro i allt det vi gör och om Guds omsorg om oss och om vårt ansvar att förvalta våra marker/vårt hem för nästkommande generation. I vår tradition är bönen och välsignelsen alltid knuten till goda handlingar och till tacksamhet och att vi är en del av Guds skapelse. Samisk religion och andlighet är en del av den kristna tron – om Svenska kyrkan är beredd att erkänna det.

Kristus, gula čuorvasan ...

OM NOMADSKOLAN (Nils-Henrik Sikku)

(nordsamiska)

Badjel čuohti jagi leat gollan dan rájis go internáhttaskuvla nomádaide ása-huvvui. Skuvla beare dakkár mánáide mat elle nomádaeallima. Nils-Henrik Sikku lei okta sis. Čiežajahkásažžan álggii su mátkki ...

Olbmážan, mus lea miella jearralit juoidá dus: Got don veaját dál? Oainnátgo doaivaga čuovgga guovssogeažis? Vai vuordá go gatnjaliid geaidnu ain vel du? Dat geaidnu maid leat guorran nu mángii, dat guhkes lossa ahkitvuoda muittuiguin. Gieldu čierut áibbašeami gatnjaliid, gieldu ohcat jedđehusa idjaseavdnjadadas. Olbmážan. Livččiigo buoret jos duoda livččet ožžon diehtit bággejuvvon loahpahis mátkki birra? Du friddja miella rivvojuvvon, leahkit nu got ieš juo leat. Veardiduvvon árvvohit gealbbohis nomádan. Du sáddejedje amas galbmalunddot váldegoddái. Got don oainnát dan dál, olbmážan? Mii galggaimet bissut mehciin ja duoddariin, guhkkien eret iežáin. Dat galggai leahkit min boahtte áigi, agálaččat. Iežamet fásta orohakkii ja eananbinnái ii lean lohpi. Min eallinvuogis ii lean árvu. Mii oahpaimet čállit ja lohkat amas gillii. Biibbala stávet, sálmmaid veaisidit ja gonagasaid rievvumiid, olggul máhttit.

Min vedde internáhtain, gos jearga galggai derpot sisa. Min borahedje amas vieruiguin árbemáhtu sadjái. Mii gáržžiduvvuimet, biinniduvvuimet, jávohuhttuimet. Sámi eanan galggai uhkidemiin ja lpmila sivdnádušain jávistuvvot ollát. Min doaimmat ja eksisteansa gullui dušše ávdin eatna-miidda. Mii eat lean šat sápmelaččat, beare nomádat ja láppárat. Fargga leimmet ollát jávkan. Friddja rievvut buot maid luondu addán midjiide lei. Eat mii dan dihtege vuollánan. Vuostálasttiimet buot fámuiguin soardi-deaddji galbma gieđaid vuostá. Nu lea. Rátnážan. Jáhkán doaivaga čuovgga ihtit guovssogeažis!

Mer än hundra år har gått sen en internatskola för nomader inrättades. En skola enbart för barn som levde nomadliv. Nils-Henrik Sikku var en av dem. Vid sju års ålder började hans resa ...

Min unge kamrat, jag har lust att fråga dig en sak: Hur mår du idag? Ser du hoppets ljus i gryningen? Eller väntar tårarnas väg alltjämt på dig? Den väg du följt så många gånger, den dryga med hemska minnen. Med

förbud att fälla längtans tårar, förbud att söka tröst i natten. Unge kamrat. Vore det bättre om du fått veta sanningen om en påtvingad resa utan slut? Berövad din vilja att få vara dig själv. Bedömd som mindre värd, onyttig nomad. Du skickades till ett annat land med känslokallt klimat. Hur ser du på det idag, kamrat? Vi fick hålla oss i skog och fjäll, långt från alla andra. Det skulle bli vår framtid, alltid. Att äga eget hus och en markbit var förbjudet. Vårt levnadssätt var inget värt. Vi lärde oss att skriva och tala på främmande språk. Läs bibeln, sjunga psalmer, rabbla kungars rövartåg, utantill. Vi stängdes in på internat, där vettet skulle bankas in. Vi matades med främlingskap istället för ärvda nyttigheter. Vi blev inhägnade, stukade, tystade. Samernas land skulle med hot och Guds välsignelse raderas ut. Våra sysslor och vår existens hörde endast ödemarken till. Vi var inte längre samer, bara lappar och nomader. Snart skulle vi vara borta för gott. Fritt fram att lägga beslag på allt vad naturen bestått oss med. Ändå gav vi aldrig upp. Vi stod stadigt emot förtryckarens iskalla metoder. Visst. Gamle vän. Jag kan ana hoppets ljus i gryningen!

Kristus, gula čuorvasan ...

OM KATEGORIKLYVNINGEN (Erik-Oscar Oscarsson)

(svenska)

»Fjälllapparna äro de nomader som utgör själva kärnan bland lapparna. Det är de, som fullfölja sina förfäders traditioner och bäst bevara den lapska nationens säregna drag och kynne. Skogslapparna och fiskelapparna äro mer eller mindre vansläktade och afsigkomna lappar.«

Skogssamerna, som var bofasta vid sidan om renskötseln, skulle uppgå i den lappländska nybyggar- och bondestammen. Fiskesamerna bedrev inte renskötsel, utan höll sig med getter, och deras öde var att uppgå i det svenska arbetarproletariatet.

Ord av Biskopen Olof Bergqvist i Luleå 1908 som skulle äta in sig i tänkandet i hela samhällets syn på vilka som var samer. Genom sin opinionsbildande roll bidrog Olof Bergqvist till den kategoriklyvning som kom att prägla den svenska renbeteslagstiftningen.

1928 kom lagen som enligt den samiske ledaren Israel Ruong skar som en rakkniv genom de samiska leden. De tankar som nämnts ovan blev lag. Samer utanför renskötseln fråntogs de samiska rättigheterna, främst till land och vatten som de brukat. Både i samhälle och kyrka assimilerades

samer utanför renskötseln. Kyrkan har bidragit genom osynliggörande som ger ett perspektiv att de trängts undan till en tillvaro som kan uppfattas som en icke-existens som samer.

Denna kategoriklyvning har drabbat min egen familj. Betraktade som svenskar och fråntagits rätten till att fiska i våra förfäders fiskevatten och snara ripa på fjällkanten. Tvingats in ett dubbelliv, i det tysta och undangömda som samer. I samhälle och kyrka betraktade och behandlade som svenskar, förnekad identitet. Kategoriklyvningens summa, för oss.

(sydsamiska)

»Vaeriansaemienalmetjidie leah dah nomaadh mah voernges saemiej luvnie. Dejtie, maadtoej aerpievuekieh tjirrehtieh jih bööremes saemien nasjovnen sjiere haemie jih mielem vaarjelieh. Skåakesaemieh jih göölijesaemieh leah nåakebe saemiensliekth.«

Skåakesaemide, mah aaj bääntah bäätsöeburrien lihke, edtjin meatan lapplaanten spidjtje- jih bäänta-almetjigujmie årrodh.

Göölijesaemide eah bovtsigujmie barkin, mohte gaajhtsh utnin, jih dej aamhtese sjidti sveerjen barkoe proletariesne meatan sjidtedh.

Baakoeh biskohpe Olof Bergqvisteste Luleåesne 1908 mij edtji sjidtedh gaajhkh almetji mieline abpe siebriedahkesne, gieh saemieh lin.

Altese opinioneöörneme barkoen tjirrh Olof Bergqvist lij meatan dæhkietjoehpemasse, mij hammoedin svienske bäätsöegåatomelaakem.

1928 laake bööti mij saemien åvtehke Israel Ruong jehti goh rååhkesjenejpiem saemiejaalmetji gaskoeh tjoehpi.

Åssjaldahk mah bijjijelisnie, laake sjidti. Saemieh bäätsoen ålkolen reaktide dassin, jijnjemes reaktide eatnamasse jih tjaatsan mah nuhtjeme. Gåabpegh siebriedahkesne jih gærhkosne saemieh assimileerin mah idtjin bovtsigujmie barkh. Gærhkoe lea meatan orreme ov- gåhtsajehitemen tjirrh, mij perspektijvem vadta juktie almetjidie våårhkedamme ihke daajedidh goh eah gan saemieh.

Daate dæhkietjoehpeme lea mov fualhkan heannadamme.

Daajedamme goh laedtieh jih reaktam mijjeste vaalteme mijjen maadtoej göölemejaevrine gööledh jih rieksegem vaerieraedtesne gieledh.

Tjabrehtamme göökten jjieliasse, sjeavodh jih tjiekedamme goh saemieh. Siebriedahkesne jih gærhkosne giehtjelamme jih gietedamme goh laedtieh, identiteetem aassjoesteheme. Dæhkietjoehpemen illeldahke, mijjese.

Kristus, gula čuorvasan ...

OM RASBIOLOGIN (Rose-Marie Huuva)

(nordsamiska)

Báhppa bálvváinis rokkai hávddiid
okta nálledutki gáibidii oaiveskálžžu
sámi njuoratmánás
bastilis dearri sirrii oaivvi
gáldnan máná rupmašis

bearaš moraštii máná
árpmus hávdádeamis
eadni ja áhčči eaba diehtán
ahte báhppa sivdnidii sudno máná
oaivvi haga impida ávdugasvuhtii

Eadni okto álás baluin
vilges liinni ovdas govviduvvo
ovdabeali duohkebeali olgeš ja gurut beali
ja dat baldonas nálledutki ruovdemihttu
dego njuolla oaivvi čađa

85 jage maŋil Uppsala Carolina Rediviva gealláris
mon gávnnan din
eatnán bearrašan álbmogan
nálledutki 20-logi sierra mihtuis ja álás govais
Eadni 8 jahkkásaš
máná riebut ii oktage lean doppe suddjeme din
guhkesoaivvagiid veahkaváldimis

Mu Sámi Biibbalis logan
Herrá, gii oažžu bohtit du gohtái
gii beassá ássat du bassi várís?

Dat gii lea rehálaš
ja dahká dan mii lea riekta
gean váibmu lea vuoigat ja sáгат duodat.

Mon lean bohtán dán stuora bassi gohtái
min máddariiguin geat ánuhit fas beassat hávddiid ráfái

Prästen och hans tjänare gräver upp gravar
en rasforskare begär kraniet av ett samiskt spädbarn
en vass egg skiljer huvudet
ifrån det kallnade barnets kropp

familjen sörjer sitt barn
vid begravningen är modern och fadern
förskonade från vetskapen
att prästen signar deras barn
utan huvud till Guds salighet

Mor naken rädd framför det vita skynket
fotograferas från framsidan baksidan höger och vänster sida
och den skrämmande rasforskarens järnmått
som en pil genom huvudet

Efter 85 år i Uppsala Carolina Redivivas källare
hittar jag er
min mor min familj mitt folk
i rasforskarens 20 måttabeller i nakenbilderna
Min mor 8 år
värnlösa barn ingen skyddade er
ifrån de långskalligas övergrepp

I min samiska bibel läser jag
Herre vem får bo i din hydda/kåta
Vem får vistas på ditt heliga berg?

Den som vandrar ostraffligt och
gör vad rätt är och talar sanning av hjärtat.

Jag har kommit till denna stora heliga kåta
med mina förfäder som ber
om att återigen få komma till gravarnas frid

Kristus, gula čuorvasan ...

OM SPRÅK OCH IDENTITETSFÖRLUST (Julia Rensberg)

(svenska)

Jag heter Julia Rensberg, 27 år uppväxt i Mora och hör till Ruvhten Sijte sameby, men numera bosatt i Jokkmokk.

Jag läser regelbundet inlägg på sociala medier där många uttrycker en problematik i sitt sökande efter en samisk identitet. Vem är same? Vem får bära kolt? Kan man vara same och bo utanför Saepmie? Måste man kunna samiska? Det är stora komplexa frågor som måste ses på från flera olika perspektiv och i olika kontext.

Varför frågan är komplex beror på de historiska övergreppen samer utsatts för. Dessa påverkar fortfarande många. Det söks efter en samisk identitet som försvunnit en eller två generationer bakåt. Sorgen och tomrummet som blivit när familjer flyttat till städer och levt efter majoritetssamhällets normer har blivit ett trauma som följer med in i nutiden. Många har aldrig vågat berätta för sina barn om deras samiska uppväxt. Vi måste lära oss mer om historien för att kunna läka. Vi måste lyfta berättelser om t.ex. internatskolor, kyrkan och vissa prästers felande, skolornas roll i språkets förlust, stöld av marker och mycket mer.

Svenska är idag mitt förstaspråk, men samiska är och förblir mitt hjärtas språk och i markerna hittar jag språket. Jag har själv kämpat med att ta tillbaka mitt modersmål sydsamiskan. Det känns aldrig så naturligt att prata samiska som när man är ute i skog och mark, och framför allt i det praktiska arbetet inom samiska näringar. I våra marker vilar språket, väntar på att få berätta och stötta i språkrevitalisering.

I boken »*De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna*« (2016) står det att från och med 1300-talet var det inte ovanligt att birkarlarna utnyttjade sina privilegier de var givna genom kyrkan på ett hänsynslöst sätt och direkta övergrepp förekom. År 1340 utfärdades ett frihetsbrev som innebar att de som var kristna och spred tron samt de som förkristnades hade rätt att ta mark i besittning för sig och sina arvingar från lappmarken, dvs Saepmie. Den direkta koloniseringen och tvångskristnandet fortsatte fram till 1900-talet.

Svenska kyrkan är idag en av Sveriges största skogsägare, varav ca 40%, enligt Kyrkan själv, är på våra traditionella marker. I kyrkoordningen benämns detta som prästlönetillgångar som ska förvaltas så att det ger bästa möjliga avkastning. År 2015 beslutade kyrkomötet att ställa sig bakom att Sverige skulle ratificera ILO 169 och att dessa principer även

skulle kunna användas inom Svenska kyrkans skogsbruk. Det har alltså gått sju år och vad jag vet har ingen förändring skett ...

Så länge kyrkan anser sig ha rätt att bestämma över samiskt territorium låter kyrkan koloniseringen fortsätta. Utan marker förlorar vi vår kultur, identitet, språk och traditionella näringar. Jag hoppas att vi med denna ursäkt och genom tydlig handling tar steget in i en försoningsprocess tillsammans som allierade.

(sydsamiska)

Mov nomme Julia Rensberg, leam 27 jaepien båeries, byjjenamme Moresne jih meatan Ruvhten sijtesne, bene daelie Johkemehkesne årroeminie.

Manne daamtaj tjaalegh sosiaalemeedijisnie lohkem gusnie gellieh dåeriesmoerine saakestieh ohtselimmien bijre saemienvoeten mietie. Gie saemie? Gie åådtje gaptam guedtedh? Maahta saemine årrodh jih Saepmien ålkolen årrodh. Tjuara saemiengielem maehdedh? Stoerre gyhtjelassh mah tjehtieh ovmesseie perspektijvh jih kontekstine vuejnedh.

Mannasinie gyhtjelasse komplekse, lea dan histovrijen bahhasvoeten gaavhtan saemieh irhkemisnie sjidtin. Dejtie gellieh almetjh annje tsevsieh. Saemienvoeten mietie ohtsedieh mah gaarvanamme akte jallh göökte boelvi duekesne. Sårkoe jih gåaroesdomtese mij sjidteme gosse fuelhkieh staaride juhteme jih majoriteete siebriedahken vuekiej mietie aalkeme jieleddh, leah saejrieh mah daaletjasse dæriedieh. Gellieh eah leah doesteme maanide sakestidh dej saemien byjjenimmien bijre. Mijjeh tjehtebe jienebh mijjen histovrijen bijre lieredh ihke dävvodh. Mijjeh tjehtebe sakestimmieh lutnjedh, vuesiehtimmien gaavhtan internaateskuvli bijre, gærhkoen jih såemies hearraj gåarhmedevoeten bijre, skuvli barkoe gieledassemen åvteste, sualadimmiem eatnamijstie jih jienebh.

Sveerjen giele lea daaletje mov voestegieie, bene saemiengieie lea mov vaajmoegieie jih eatnamisnie manne gielem gaavnem. Manne jijtje gæmhpomme ihke mov ietniengieie åarjelsaemiengieie bååstede vaelledh. Ij leah naan aejkien dan siejhme saemiengielem soptsestidh goh ålkone skåajjesne, eatnamisnie, jih sjiere praktihkeles barkosne saemien jieliemisnie. Mijjen eatnamisnie giele gååvnese, vuertieminie ihke sakestidh jih gielerevitaliseringsne vaarjelidh.

Gærjesne »De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna« (2016), dihte tjåådtje ahte ij lij ovsiejhme 1300–taaleste, ahte bir-

karlide veeltin dej aevhkie dah gærhkoen tjirrh åådtjeme, vesties jih bah-
hasvoete lij. Jaepien 1340 akte frijjevoeteprieviem bieljelin mij ulmie lij
juktie dah mah kristeles jih jaahkoem geerjehtin jih dejtie mah aarhkriste-
les reaktam utnin laantem Saepmeste jijtjemse vaeltedh jih altese eerpi-
jidie. Koloniseringe jih tjabrehtimmiekristeme jáårhkin gosk 1900 taalese.

Svienske gærhkoen lea daaletje Sveerjen stööremes skåajje-eekije,
mestie 40%, guktie gærhkoen jijtje jeahta, lea mijjen aerpievuekien
eatnamisnie. Gærhkoen öörneginie dihte tjåådtje goh
hearrabaalkavierhtie, mah gelkieh reeredh gosk bööremes baalhka
vadta. Jaepiem 2015 gærhkoetjåanghkoen nænnoesti ihke Sveerje galki
ILO 169 ratifiseeredh jih dejtie prinsipide galkin Svienske gærhkoen
skåajjebarkosne nuhtjedh. Dihte gujht 7 jaepieh vaaseme jih guktie
manne daajram ij leah mij gænnah heannadamme...

Dan guhkiem gærhkoen tuhtjie reaktam åtna nænnoestidh Saepmien
dajvesne, gærhkoen baaja koloniseringe jáarhkedh. Jis ij naan eatneme,
mijjeh mijjen kultuvre, identiteete, gieles jih aerpievuekien barkoeh
dassebe. Manne hånkesjem mijjeh daejnie gaatesjinie jih tjielke
giehtelimmine sillem ektievoetine luejhtemeprossesese vaeltebe,
ektiedimmine.

Kristus, gula čuorvasan ...

Ordet / Baakoe / Báhkuo / Báhko / Báhko / Sátni

Gammaltestamentlig läsning ur Psaltaren 98:7–9 om skapelsen som
jublar över Guds rättfärdighet (ur Lulesamisk provöversättning från
Svenska Bibelsällskapet)

(lulesamiska)

Merra sjoavvá ja gájka mij danna l,
värált ja gájka dan árru.
Äno giedajt spettjudi,
váre aktan sjállárdalli Härrá ávdån:
gehtja, sån boahotá ednama badjel ráddidittjat,
värálda badjel rievtesláhkáj ráddidittjat,
álmugij badjel rievтуgit ráddidittjat.

*Havet skall brusa och allt det rymmer,
världen och alla som bor i den.
Floderna skall klappa händer,
bergen skall jubla tillsammans
inför Herren: se, han kommer
för att råda över jorden,
råda rättvist över världen,
råda med oväld över folken.*

Epistelläsning ur Apostlagärningarna 2:4–8 om kyrkans födelse i mångfald (sydsamiska)

Jih fiereguhte Aejlies Voejkeninie deavhtasávva jih aalka jeatjah gieline soptsestidh guktie Voejkene sæjhta. Jerusalemesne jaahkoles juvdeladtjh abpe veartanistie årroeminie. Gosse dam tjoejem guvlieh, stoere kirrie tjåanghkene. Håmpalieh gosse fiereguhte jijtse gielem gávla. Alvesedtieh jih ipmierdieh. Dellie gihtjeh: »Eah dah Galilejeste, gaajhkesh gieh soptsesteminie? Guktie dellie fiereguhte mijjeste maahta jijtse ietnien gielem govlehd?»

Alla fylldes av helig ande och började tala andra tungomål, med de ord som Anden ingav dem. I Jerusalem bodde fromma judar från alla länder under himlen. När dånet ljöd samlades hela skaran, och förvirringen blev stor när var och en hörde just sitt språk talas. Utom sig av förvåning sade de: »Men är de inte galileer allesammans, dessa som talar? Hur kan då var och en av oss höra sitt eget modersmål talas?»

***Evangelium** ur Matteusevangeliet 22:36–40 om det tredubbla kärleksbudet

(svenska)

»Mästare, vilket är det största budet i lagen?» Han svarade honom: »Du skall älska Herren, din Gud, med hela ditt hjärta och med hela din själ och med hela ditt förstånd. Detta är det största och första budet. Sedan kommer ett av samma slag: Du skall älska din nästa som dig själv. På dessa båda bud vilar hela lagen och profeterna.»

Så lyder Guds ord.

Gud, vi tackar dig.

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket

Vid avslutningen av ursäkten uppmanas församlingen resa sig.

Läsning av Saligprisningarna Matteusevangeliet 5:3–13

(nordsamiska)

»Ávdugasat leat vuoinjasteaset geafit, dasgo almmi riika lea sin.

Ávdugasat dat geat moraštit, dasgo sii ožžot jeđđehusa.

Ávdugasat leat vuollegaččat, dasgo sii árbejit eatnama.

Ávdugasat dat geat nelgot ja goiket vanhurskkisvuođa manjái,

dasgo sii gallehuvvojit.

Ávdugasat dat geat leat váibmoláđđásat, dasgo sii ožžot váibmoládisvuođa.

Ávdugasat leat buhtisváimmogat, dasgo sii besset oaidnit lpmila.

Ávdugasat dat geat duddjojít ráfi, dasgo sii gohčoduvvojít lpmila mánnán.

Ávdugasat dat geat doarrádallojuvvojít vanhurskkisvuođa dihte, dasgo almmi riika lea sin.

Ávdugasat leppet dii go olbmot bilkidit ja doarrádallet din mu dihte,

gielistit ja sárdnot bahá din birra juohke láhkái. Illudehket ja ávvudehket,

dasgo din bálká almmis lea stuoris. Nu sii doarrádalle profehtaidge ovdal

din. Dii leppet eatnama sálti. Muhto jos sálti veagahuvvá, de mo dan fas

oažžu sálttisín? Dat ii dohkke šat maninge: Dat bálkása ja duolmmahaddá olbmuide.«

»Saliga de som är fattiga i anden, dem tillhör himmelriket.

Saliga de som sörjer, de skall bli tröstade.

Saliga de ödmjuka, de skall ärva landet.

Saliga de som hungrar och törstar efter rättfärdigheten, de skall bli mättade.

Saliga de barmhärtiga, de skall möta barmhärtighet.

Saliga de renhjärtade, de skall se Gud.

Saliga de som håller fred, de skall kallas Guds söner.

Saliga de som förföljs för rättfärdighetens skull,

dem tillhör himmelriket.

Saliga är ni när man skymfar och förföljer er och på allt sätt förtalar er

för min skull. Gläd er och jubla, er lön blir stor i himlen. På samma sätt

förföljdes ju profeterna före er tid. Ni är jordens salt. Men om saltet mister

sin kraft, hur skall man få det salt igen? Det duger inte till annat än att

kastas bort och trampas av människorna.»

Jojk

Skilget, av Jörgen Sivbertsson Stenberg

Redogörelse för Svenska kyrkans åtaganden

Psalm (sjungs på valfritt språk, men leds på sydsamiska)

1 Mov aalh - te-re vae - ri - ne tjuav - ka, nå - já nå - já
nå - já nå - já nå, låv-na dah - ken gul - lie - ne
gua - ka. nå - já nå - já nå - já nå - já nå

2. Mov gærhcoe lea nænnoes såekie, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå,
man vaajmosne roehtse jih tsæptsie, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå

3. Mov jaahcoe lea plijrie johke, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå,
mij vaajmoen tjirr faamehke sjávva. / Nåjá nåjá nåjá nåjá nå

4. Mov vuelie voejenem guadta, / gieresvoeteste alman lokngese,
jih mov vueliem dutnjien vadtam, / guhte gieresvoeteste sjugnede.

5. Nåjá nån gâjá nån gâjá nån gâ, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå,
nåjá nån gâjá nån gâjá nån gâ, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå.

Teekste: Rawdna Carita Eira. Meelodije: Frode Fjellheim.
Jubileumspsalms Trante, 2017.

(lulesamiska)

1. Muv álltár várren tjuovggá, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå,
vuojnu gállen gâ sjuoludahtjá / nå já nå já nå já nå já nå

2. Muv girikko le nanos soahke, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå,
gávnu vájmonam ruohhtsasijt soabttse, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå

**3. Muv jáhkko le tjielgga jáhkå, / nåjá nåjá nåjá nåjá nå,
mij muv vájmon náv lidnásit gålggå, / Nåjá nåjá nåjá nåjá nå**

**4. Muv juojggusa guoddi muv sielov, / gieresvuodajn almmáj låbdijdi,
ja muv vuolev dal dunji vattáv, / gut muv gieresvuodajn sjivnnjedij.**

Tæksta: Rawdna Carita Eira. Julevsámi: Valborg Mangs Mårak 2017.

Tjuoalvis: Frode Fjellheim. Troandima ávvudeapmi 2017 (Tråante 2017).

(nordsamiska)

**1. Mu áltár várin báitá, / nojon nojon nojon nojo no.
Iđit čuovggas dat gollin roađđá. / Nojon nojon nojon nojo no.**

**2. Mu girku lea nana soahki, / nojon nojon nojon nojo no
mas lea váimmustan ruohtas ja coakci. / Nojon nojon nojon nojo no.**

**3. Mu osku lea šeargi johka, / nojon nojon nojon nojo no
mii šávvá mu váimmu čađa. / Nojon nojon nojon nojo no.**

**4. Mu vuelie guoddá mu vuoingga, / ráhkisvuodain albmái loktana,
ja mu vuelie attán dutnje, / don gii ráhkisvuoddain sivdnidat.**

Teaksta: Rawdna Carita Eira. Nuohtta: Frode Fjellheim.

Troandima ávvudeapmi 2017 (Tråante 2017).

(svenska)

**1. Mitt altar är fjället som skiner, / nåja nåja nåja nåja nå,
lyser gyllne i morgontimman, / nåja nåja nåja nåja nå**

**2. Min kyrka är stark som en fjällbjörk, / nåja nåja nåja nåja nå,
i mitt hjärta har roten sitt fäste, / nåja nåja nåja nåja nå**

**3. Min tro, som älven den glittrar, / nåja nåja nåja nåja nå,
brusar mäktigt genom mitt hjärta, / nåja nåja nåja nåja nå**

**4. Min sång, den bär min ande, / mot himmelen den lyfter sig,
sången ger jag till dig, / du som skapar med din kärlek.**

**5. Nåja nån gåja nån gåja nån gå, / nåja nåja nåja nåja nå,
nåja nån gåja nån gåja nån gå, / nåja nåja nåja nåja nå.**

Text: Rawdna Carita Eira. Översättning: Bo Lundmark. Musik: Frode Fjellheim.

Jubileumspålm Trondheim, 2017.

Tal av Sametingets företrädare

Hälsningar från vittnen till ursäkten

- Urfolksföreträdare från Anglikanska kyrkan i Kanada
- Företrädare för Den norska kyrkan
- Företrädare för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
- Företrädare för Anglikanska kyrkan i Kanada.

Kyrkans förbön

(svenska)

Gud, du som är allas vår himmelske Förälder.

Vi kommer till dig som dina barn.

Led oss i vår strävan efter försoning, fred och frid.

Vi ber för var och en som drabbats av kyrkans förtryck;

För dem som berövats språk, marker, namn och identitet.

För dem som lidit i nomadskolorna.

För dem som kränktes i rasbiologins namn.

För helande av det sår kyrkan skapat med motsättningar mellan samer och samer.

Vi tackar dig för rika samiska traditioner att uttrycka andlighet.

F: Låt ditt rike komma, låt din vilja ske.

(Umesamiska)

Vi ber om helande för Svenska kyrkan, skadad av sina övergrepp.

Ge Svenska kyrkan förmåga att leva upp till åtaganden,

Vi ber att framtiden präglas av möten i ögonhöjd,

Och att övergreppen aldrig upprepas.

Vi ber för viljan att i praktisk handling motverka klimatförändringar.

Vi ber om klokskap och rättfärdighet i Svenska kyrkans markförvaltning.

F: Låt ditt rike komma, låt din vilja ske.

(Pitesamiska)

*Vi ber för dem med makt och inflytande,
om vishet och mod i beslut som leder vidare mot försoning.
Vi ber för dem med makt i församlingar, pastorat och stift,
för förtroendevalda och våra biskopar.
Vi ber om upprättelse och om rättfärdiga lagar i vårt samhälle.
Vi ber för kungahuset,
för Sametinget
för riksdag och regering och sanningskommissionens arbete.
Vi ber för det samiska civilsamhället och hela det samiska folket.*

F: Låt ditt rike komma, låt din vilja ske.

(Svenska)

Vi ber om goda medarbetare i din skörd,
för barn och unga i Sverige och vår värld,
för samiska konfirmandlägret och dess ledare.
Vi ber för systerkyrkorna i Sápmi
och för urfolks rättigheter runt om i världen.
Tillsammans är vi dina barn.
Led oss i vår strävan efter försoning, fred och frid.
Genom din Son, Jesus Kristus, vår Herre och broder.
Amen.

Måltiden / Maalestahke / Skalluo / Máles / Máles / Mális

Psalm 399 (Tillredelse/Offertorium)

Rikskollekt tas upp till Asylrättscentrum. Swishnummer 123 087 95 51.

(svenska)

1 Vi bär så mång-a med oss i bön när vi går fram. Vad
Kris-tus gav och ger oss, det gäl-ler ock-så dem. Du
du-kar bord för al - la, här är de döp-tas hem. Vi
bär så mång-a med oss, o Gud, vi ber för dem.

2. Vi ber för dem vi saknar / då vi församlas här,
för dem som inte anar / vad tro och trygghet är,
för dem som vi har sårat / med vad vi gjort och sagt,
för dem som vi har hindrat / att se din kärleks makt.

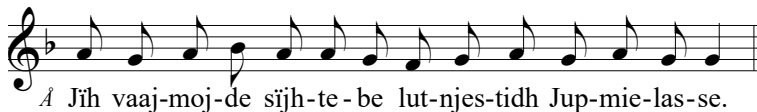
3. Vi tänker på de många / som känner andras dom,
på dem som vi har svikit / och inte brytt oss om.
Vi ber dig, Gud, om nåden / att medan än är tid
få gå med ljus och glädje / till dem som saknar frid.

Text: S. Ellingsen 1977, B.G. Hallqvist 1980. Musik: B. Janacek 1977.

* Lovsägelsen/Sursum corda och Prefationen

(sydsamiska)

Lutnjestidie vaajmojde Jupmielasse.

Gijhtebe Jupmelem, Åejviem.

H/L: Saatnan Leah,

datne, aajnehke vyörtege heevehtimmiem åadtjoeh,
faamohks Aehtjie, aejlies Jupmele.

Datnem heevehtibie jih bueriesjugniedibie
Jeesus Kristusen, mijjen Åejvien gielhtie.

Datne veartenem dov gietine steerh jih mijjese nommem vadtah.
Almetjem dov plieresne sjugniedamme.
Hiegkem mijjese vedtiejih datnine ektine årroth.

Dan åvteste dov jaahkoeladtjine ektine fierhten aejkien
jih abpe elmien åålmeginie dov nommem
heevehtibie, rohkelibie jih laavlobe:

P: Upplyft era hjärtan till Gud.

F: Vi upplyfter våra hjärtan.

P: Låt oss tacka Gud vår Herre.

F: Allena Gud är värd vårt tack och lov.

*P: Ja, sannerligen,
du ensam är värd vårt lov,
allsmåktige Fader, helige Gud.
Dig vill vi prisa och välsigna
genom Jesus Kristus, vår Herre.*

Du håller världen i dina händer och nämner oss alla vid namn.
Varje människa har du skapt till din avbild.
Du gav oss livet för att vi skulle höra samman med dig.

Därför vill vi med dina trogna i alla tider
och med hela den himmelska härskaran
prisa ditt namn och tillbedjande sjunga:

*** Helig/Sanctus** (sjungs på valfritt språk, men leds på lulesamiska)

Tj Áj - lis, áj - lis, áj - lis Här-rá Jub-mel Se-ba-ot.
Diev-va-sa li al - me ja ed - nam duv her-luk - vuo - das.
Ho-si-an-na al - la - gi-sán. Le buo-ris-sjivn-nje-dum guh-ti boah-tá
Här-rá - ma na - mán. Ho-si-an - na al - la - gi - sán.

(nordsamiska)

**S: Bassi, bassi, bassi Hearrá Ipmil Sebaot.
Almiiid ja eatnama dievva lea du hearvásvuohhta.
Hosianna allagasas.
Lea buressivdnidun guhte bohtá Hearrámet namii.
Hosianna allagasas.**

(svenska)

**F: Helig, helig, helig, Herre Gud Sebaot.
Himlarna och jorden är fulla av din härlighet.
Hosianna i höjden.
Välsignad vare han som kommer i i Herrens namn.
Hosianna i höjden.**

***Nattvardsbönen**

(svenska)

B: ... Så ofta ni dricker av den, gör det till min åminnelse.

(Församlingssvar på valfritt språk)

(sydsamiska)

**Åejvie, dov jaememen bijre ööhpehtibie,
dov tjuodtjelimien bæjhkohtibie
gossege hearlohkevoetesne bååstide båatah.**

(lulesamiska)

**Duv jábmema sárnnedip, Härrá,
dov tjuodtjelimev dábdástip
dan rádjáj gá herlukvuodan boadá.**

(nordsamiska)

**Du jápmima mii gulahit
du bajásčuožžileami mii duođaštit
dassázii go don máhcat hearvásvuodas.**

(svenska)

**Din död förkunnar vi, Herre,
din uppståndelse bekänner vi
till dess du kommer åter i härlighet.**

*** Herrens bön/Pater noster** (beds på valfritt språk)

(sydsamiska)

**Mijjen Aehtjie guhte leah elmierijhkesne. / Baajh dov nommem
aejliestovvedh. / Baajh dov rijhkem båtedh. / Baajh dov syjhtedem
eatnamisnie sjidtedh / guktie elmierijhkesne. / Vedtieh mijjese daan
biejjien / mijjen beajjetje laeippiem. / Luejhtieh mijjeste maam mijjeh
meadteme / guktie mijjeh luejhtebe / dejstie guhth mijjese
meadteme. / Aellieh luejhtieh mijjem giehtjelimmiej sījse, / vaallah
vaarjelh mijjem bahheste. / Juktie rijhke lea dov, / faamoe jīh earoe
ihkuve aajkan. / Aamen.**

(lulesamiska)

Áhttje mijá / guhti le almen. / Ájlistuvvus duv namma. / Båhtus duv rijkka. / Sjaddus duv sidot, / gåk almen, náv aj ednamin. / Vatte midjij uddni / mijá bájvvásasj lájbev. / Ja luojte midjij suttojdimme ándagis, / náv gåk mij aj luojttep / mijá velgulattajada. / Ja ale mijáv gáhttalibmáj lájddi, / ájnat várjjala mijáv bahás. / Juhte duv le rijkka / ja fábmó ja herlukvuohta / ihkeven ájggáj. / Amen.

(nordsamiska)

Áhčči min, don guhte leat almmis. / Basuhuvvos du namma. / Bohtos du riika. / Šaddos du dáhttu, mo almmis nu maiddái eatnama alde. / Atte midjiide odne min beaivválaš láibámet. / Ja atte midjiide min suttuideamet ándagassii / nugo maiddái miige ándagassii addit min / velggolaččaidasamet. / Alege doalvo min geahččalussii, / muhto beastte min bahás eret. / Dasgo du lea riika ja / fápmu ja gudni / agálašvuhtii. / Ámen.

(umesamiska)

Áhttjie mijjan gühte leáh almiesne / Ájlesin sjáddas duv namma / Bühtas duv rijkka / Sjáddas duv villjuo guh almiesne / návtie áj iádnamen neldne / Mijjan fiártan bievvien lájbiev / vaddieh mijjije üdne / Jah luójtieh mijjije mijjan sudduojde ánddágis, / návtie guh áj mijjah luójtiebe mijjan vyölgaladtjijde, / jah ielieh lájdh mijjuv geáhttalibmáje / valla várjjalh mijjuv báhhaste / Júhttie rijkka leä duv, fámuoh jah hyörlakvuohta / iehkieven ájggáje. / Ámen

(pitesamiska)

Áhttje mija, gie lä almen / Ájlestuvvis duv namma / Buhtis duv rijkka / Sjiddis duv sidot, / gu almen, náv aj iednama naldne / Mija fiertbájvvásatj lájbev vadde mijjij udni, / ja luojte mijjij mija velgijt ánddagis, / náv guk áj mija luájttep mija velguladtjajt / Ja iele lájddi mijav gáhttalime sisa / ájnat várrjal mijav bahást / Jut rijkka lä duv / ja fábmó ja herlukvuohta / ihkeven ájggáj. / Ámen

(svenska)

Vår Fader, du som är i himlen. / Låt ditt namn bli helgat. / Låt ditt rike komma. / Låt din vilja ske på jorden så som i himlen. / Ge oss i dag det bröd vi behöver. / Och förlåt oss våra skulder, / liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss. / Och utsätt oss inte för prövning / utan rädda oss från det onda. / Ditt är riket. / Din är makten och äran / i evighet. / Amen.

*** Brödsbrytelsen**

(svenska)

B: Brödet som vi bryter är en delaktighet av Kristi kropp.

(Församlingssvar på valfritt språk)

(sydsamiska)

**Jalhts galledh libie, seamma åedtjine libie
juktie gaajhkesch dovnesch seamma laejpeste åadtjobe.**

(lulesamiska)

**De lip, vâjku ållusa, akta åjnna rumáj, danen gå
gâjka oasev oadtjop avtat lájbes.**

(nordsamiska)

**De leat, vâikko máŋggas, okta áidna rumaš, daningo
mis lea buohkain oassi seammá láibbis.**

(svenska)

**Så är vi, fastän många, en enda kropp,
ty alla får vi del av ett och samma bröd.**

*** Fridshälsningen/Pax** (valfritt språk)

Hälsa gärna din bänkgranne med orden:

(sydsamiska) **Jupmelen raeffie.**

(umesamiska) **Jübmielen ráhvie.**

(pitesamiska) **Hierrá ráffe.**

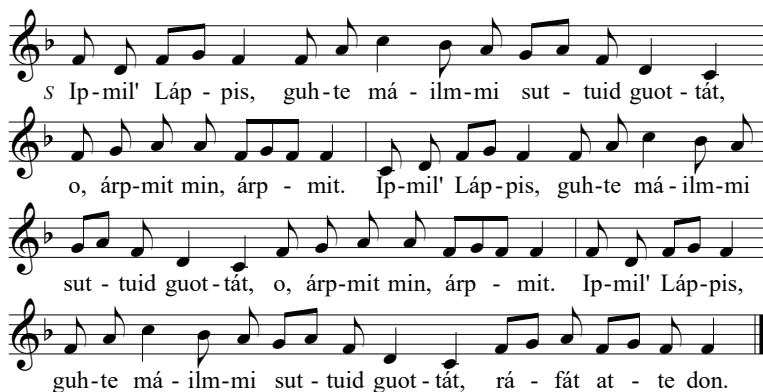
(lulesamiska) **Härrá ráfe.**

(nordsamiska) **Hearrá ráfi.**

(svenska) **Herrens frid.**

* O Guds Lamm/Agnus Dei

(nordsamiska)

s Ip-mil' Láp - pis, guh-te má - ilm-mi sut - tuid guot - tát,
o, árp-mit min, árp - mit. Ip-mil' Láp-pis, guh-te má - ilm-mi
sut - tuid guot - tát, o, árp-mit min, árp - mit. Ip-mil' Láp-pis,
guh-te má - ilm-mi sut - tuid guot - tát, rá - fát at - te don.

O Guds Lamm, som borttager världens synder, / förbarma dig över oss.

O Guds Lamm, som borttager världens synder, / förbarma dig över oss.

O Guds Lamm, som borttager världens synder, / ge oss din frid.

Kommunionen

Utdelandet sker vid 4 stationer: dels vid tre stationer framför korrappan och dels vid en station nere vid kyrktorget.

Nattvarden mottages medelst intinktion, dvs. oblaten mottages i handen och doppas sedan försiktigt i kalken innan den konsumeras.

Välkomna att delta!

Jojk

Kyrkklockornas jojk, trad.

Bön efter kommunionen (beds på valfritt språk, leds på nordsamiska)
(nordsamiska)

Mii giitit du, Kristus, mearehis rikkis attáldagat ovddas.
Don šaddet min rohkosa vástádussan
ja min nealggi láibin.
Veahket min dál šaddat du vástádussan sidjiide
geain váilot dat maid mii badjelmearálaččat oamastit.
Veahket min gullat dan čuorvasa man don leat gullan,
ipmirdit headi nu mo don leat dan vásihan,
bálvalit olmmošsoga man don leat bálvalan.
Almmustahte midjiide du beavddi čiegusvuodaid:
okta áidna láibi ja
okta áidna olmmošsohka.
Ámen.

(sydsamiska)

Kristuse, datnem gijhtebe dov joekoen ræjhkoes vadtesi ávteste.
Datne mijjen rohkelassen vaestiedassine sjáidtih,
jïh laejpie mijjen nealkose.
Viehkehth mijjem dov vaestiedassine dejtie árrodh
gïeh ohtsedieh dam mij mijjen luvnie velvie.
Viehkehth mijjem tjáárvehtassem govledh maam datne govleme,
neavroem guarkedh maam datne guarkeme,
almetjidié dienesjidh giejtie datne dienesjamme.
Dååjrehth mijjese dov buertien tjeakoesvoetem:
Aajne laejpie jïh
aajne åålmege.
Aamen.

(lulesamiska)

Duv gijttep, Kristus, duv sárnnomahtes valjes vattáldagás.
Dån sjaddi mijá ráhkálvisá vásstádussan
ja mijá nielge lájbben.
Viehkeda mijáv árrot duv vásstádussan sidjij,
gejs mijá vallje vádnun.
Viehkeda mijáv gullat tjuorvvasav mav dån le gullam,
niedav dádjadit náv gåk dån dádjadi,
almasjmáttov dievnastit mav dån le dievnastam.
Bigoda midjij bävdát tjiegosvuodav:
akta ájnna lájbbe ja
akta ájnna almasjmáddo.
Amen.

(svenska)

Kristus, vi tackar dig för din outhärligt rika gåva.
Du blev ett svar på vår bön,
ett bröd för vår hunger.
Hjälp oss nu att vara ditt svar till dem,
som saknar vad vi äger i överflöd.
Hjälp oss att höra det rop som du har hört,
förstå den nöd som du har förstått,
tjäna den mänsklighet som du har tjänat.
Uppenbara för oss ditt bords hemlighet:
ett enda bröd och
en enda mänsklighet.
Amen.

Sändning / Raajeme / Rájjame / Rájjam / Rájádus / Vuolggaheapmi

Slutpsalm 297 (sjungs på valfritt språk, men leds på lulesamiska)

1 Hávs-ske le ed - nam, hávs-ske Här-rá alm - me,
jass - ka sie - lo vá - jal - di. Gäjno le guhk-ke
vä - rál - din vád - tset, de al-men á - vos láv - lu - di.

2. Ájge val báhti, / ájge de vas vássi.

Buolva buolvajt guoradi.

**Almmelasj lávllom, / mälggadij gullu,
gå sielo almmáj vājaldi.**

3. Ieŋgila vuostak / lávllun räjnárijda.

Sielos sielluj tjuodjalij:

Guddneda Härráv! / Ednamin ráfe!

Ge, uddni Jesus rieagádij!

Täksta: B.S. Ingemann 1850, C. Bååth-Holmberg 1884. Sábmáj: O. Lindgren 1949, P. Gælok ja S. Gælok 1989. Tjuoalvis: Breslau 1842.

(sydsamiska)

1. Eatneme tjaebpies, / aehtjien Elmieh aevies,

Almetjh aavosne heevehtieh!

Pijlgrimi baalkah / seadtoes Leah,

gosse Paaradijsese vaedtsibie.

**2. Biejjeih gujht b̄aetieh, / jaepieh gelkieh vaasedh.
Maadtoej ḡiejide vaedtsibie.
Ij Elmien vuelie / ḡaessie gan gaarvenh,
j̄ih mijjen vaajmoeh aavosne.**

**3. Dan j̄ijjen eengkelh / geerjene laavloejin.
Almetjh b̄āhperen goltelin:
Jupmelen raeffie / almetje aavodh!
Mijjen lea lutnjest̄ajja!**

Teekste: B.S. Ingemann 1850, C. B̄āth-Holmberg 1884. Jarkoestimmie: Anna Jacobsen
j̄ih Bierna Leine Bientie 1994. Meelodije: schlesisk folkvisa/Leipzig/Breslau 1842.

(nordsamiska)

**1. H̄avski lea eatnan, / h̄avski lpmil albmi,
sielut v̄azzilit allelii.
Eatnamiid č̄appa / č̄ada mii v̄azzit
l̄avlumiin paradij̄asii.**

**2. Áigḡit vel bohtet, / áigḡit galget v̄ássit.
Sogat sogaid leat č̄uovvumin.
Álo goit sk̄adj̄á / almmálaš nuoh̄tta,
sillomet illul̄ávlagiin.**

**3. Engelat l̄ávlo / eatnan báimmaniidda.
Sielus sillui dat sk̄ajaidii.
Olm̄moš, dal illut, / Jesus lea bohtán;
R̄áfi son buvt̄tii eatnamii.**

Teaksta: B. S. Ingemann 1850, C. B̄āth-Holmberg 1884. Sáp̄mái: Georg Gripenstad 1955,
barg. Nuoh̄tta: šlesialaš/Leipzig 1842.

(svenska)

**1. Härlig är jorden, / härlig är Guds himmel,
skön är själarnas pilgrimsgång.
Genom de fagra / riken på jorden
gå vi till paradiset med sång.**

**2. Tidevarv komma, / tidevarv försvinna,
slakten följa släktens gång.
Aldrig förstummas / tonen från himlen
i själens glada pilgrimssång.**

**3. Änglar den sjöngo / först för markens herdar.
Skönt från själ till själ det ljud:
Människa, gläd dig, / Frälsarn är kommen,
frid över jorden Herren bjöd.**

Text: B.S. Ingemann 1850, C. Bååth-Holmberg 1884.
Musik: Schlesisk folkvisa/Leipzig 1842.

*** Välsignelsen**

(sydsamiska)

Jupmele dijem bueriesjugnede jïh dijem vaarjele.
Jupmele jïtse ååredæjine dijjese tjuavka jïh dijem aarmode.
Jupmele jïtse ååredæjiam dijjem gåajkoe jarkoe jïh dijjese raeffiem vadta.
Jubmelen: Aehtjen jïh Baernien + jïh aejlies Voejkenen nommesne.

Amen.

(lulesamiska)

Härrå buorissjivnnjedus dijåv ja várjjalus dijåv.
Härrå tjuovggijus árudijås didjij ja árrus didjij ármmogis.
Härrå jårggålus árudijås didjij ja vaddus didjij ráfev.
Jubmela: Áhtje ja Bárne + ja ájlis Vuojnjanisá namån.

Amen.

(nordsamiska)

Hearrá buressivdnivččii din ja várjalivččii din.
Hearrá čuvgešii muođuidis didjiide ja livččii
didjiide árbmugas. Hearrá jorgalivččii muođuidis
din beallái ja attášii didjiide ráfi.
Ipmila: Áhči, Bártni + ja bassi Vuoinŋa nammii.

Ámen.

(svenska)

Herren välsigne er och bevare er.

Herren låte sitt ansikte lysa över er och vare er nådig.

Herren vände sitt ansikte till er och give er frid.

I Guds: Faderns och Sonens + och den heliga Andens namn.

Amen.

(umesamiska)

Heärrá buerestsjüvḡeḡedes mījjuv, jah vārjjales mījjuv.

Heärrá bájes áradijjievse tjuavvgat mījjan bijjelissa

jah urras mījjije árbmuogis,

Heärrá járggales áradijjievse mījjen gujga,

jah veddes mījjije ráhviev Jübmielen,

Áhtjien, jah Bárnien, jah ájles Vuojganassan nammasne.

Ámen

(pitesamiska)

Härrá buristsjivḡnjeda mijav ja vārjala mijav

Härrá bájjá ietjas muodov tjuavvgat mija nala ja lä mījjij árbmogis

Härrá járrgála ietjas muodov mījjij ja vaddá mījjij ietjas ráfev

Áhtje ja Bárdne ja ájles Vuajḡnana naman

Ámen

Nationaljojen

Sámieatnan duoddariid, av Aillohas-Nils Aslak Valkeapää

Postludium

Bibeltexter ur Bibel2000 ©Svenska Bibelsällskapet om inte annat anges

Under samma sol

ANDERS SUNNA, KONSTNÄR

På väg in i Domkyrkan passerar vi eldfaten och röken, eldens rök som står för renande av kropp och sinne, men också elden för värme och överlevnad.

Mellan de upphöjda träkonstruktionerna har vi möjlighet att genom en symbolisk handling ge naturen någonting tillbaka eller att ge naturen vår kollekt. Konstruktionerna med vår kollekt kommer sedan att vandra åter till den rätta platsen i naturen efter försoningsprocessens slut och på så sätt sluta cirkeln.

Vi möts i cirkelns sittning vid högaltaret för att alla ska kunna se varandra och ha ett mer intimt möte. Öppningen i cirkeln är både till för att komma in och inte minst för att visa en öppenhet att alla är välkomna och ingen ska uteslutas.

I kyrkan står tre starka kvinnor med olika bakgrunder och livserfarenheter. De står där för att bevaka och skydda alla under sammankomsten i kyrkan. De lyssnar på vittnesmålen och på ursäkten, men de bevakar också att det kommer att leda till en förändring till det bättre.

OM KONSTNÄREN

ANDERS SUNNA (f. 1985) är en samisk konstnär, utbildad vid Konstfack i Stockholm. Sunnas konst är politisk och handlar om samisk historia och samiska erfarenheter. Utöver måleri arbetar Sunna bland annat med större installationer.

”I den samiska kulturen finns cirkelformen i olika utföranden”

I gudstjänsten används flera av Luleå domkyrkas samiska textilkonstverk som skapats av den samiska textilkonstnären Britta Marakatt-Labba. De överlämnades på den samiska nationaldagen den 6 februari 2022.

Naturen och symbolen som hon skapade till omslaget av den nordsamiska bibeln, Bibbaal, har varit inspirationskällor.

Cirkelformen är representerad på alla fyra verk.

– Jag har utgått från den runda cirkelformen då den är universell och precis som på omslaget till nordsamiska Bibbaal återkommer den här. I den samiska kulturen finns cirkelformen i olika utföranden, till exempel i det traditionella boendet, ”kåtan”, som har tre cirklar i form av eldstaden, golvytan och rökhålet.

– Men jag tänker också att livet går runt i en cirkel: vi föds, växer upp och så småningom går vi bort, men lämnar spår efter oss till våra efterkommande. Cirkeln är evigheten utan början eller slut, berättar Britta Marakatt-Labba.

Ylle, lin, silke och renskinn är naturliga materialval

Britta Marakatt-Labba har valt traditionella material.

– På bursans ovansida valde jag att använda guldtrådsbroderi, eftersom jag tänkt att korset på bursan ska symbolisera himmelens konung. Annars är broderierna utförda med olika färger och olika material.

– Jag har hållit mig till ylle, lin och silke, de material som vi samer använder i våra traditionella dräkter.

Synliggör det samiska i gudstjänsten

Under en högmässa i Luleå domkyrka invigdes de liturgiska textilierna, starkt efterlängtrade av Luleå domkyrkoförsamling och Luleå stifts biskop Åsa Nyström:

– Det var särskilt roligt att vi fick ta emot verken på samernas nationaldag och att Britta Marakatt-Labba var med och beskrev hur hon tänkt kring dem. Det är så mycket glädje och högtid att Luleå domkyrka nu tydligare kan synliggöra det samiska genom textilier som är så centrala i gudstjänsten.

Cirkelformen återfinns även på stolan. Materialet är hemgarvat renskinn med vitt renskinn mellan sömmarna.

FOTO: HANS-OLOF UJTSI

Vitboken som vetenskaplig antologi

BEARBETNING AV ROLAND ASPLUNDS TEXT PÅ
[SVENSKAKYRKAN.SE/FORSKNING/VITBOKEN](https://svenskakyrkan.se/forskning/vitboken)

Antologin, liksom vitboksprojektet som helhet, ska förstås mot bakgrund av det försoningsarbete som har pågått mellan Svenska kyrkan och samerna sedan 1990-talet. En viktig milstolpe i kyrkans arbete med de samiska frågorna var den utredning som Kyrkomötet tillsatte i april 2005. Direktiven hade som utgångspunkt att kyrkan hade begått övergrepp gentemot samerna. Alltifrån den tidigare kolonisationen och långt in på 1900-talet har övergrepp begåtts gentemot den samiska befolkningen och Svenska kyrkan har bidragit till detta.

Utredningen, *Samiska frågor i Svenska kyrkan*, utmynnade i ett antal förslag till åtgärder. Ett av förslagen var att Svenska kyrkans teologiska kommitté skulle genomföra en hearing om samisk identitet i relation till Svenska kyrkans bekän-nelse. Hearingen Ságstallamat arrangerades i Kiruna den 11–13 november 2011.

Vid Ságstallamat framfördes krav på att Svenska kyrkan skulle klarlägga och erkänna de oförrätter som kyrkan utsatt samerna för under olika tider i historien. Fördjupad kunskap om kyrkans övergrepp mot samerna betrakta-des som en förutsättning för en fortsatt försoningsprocess.

Projektet inledde sitt arbete i november 2012. Daniel Lindmark, vid Umeå universitet, var projektledare och Olle Sundström projektets sekreterare.

Vitboken som antologi består av två band med 35 artiklar av olika skribenter. *Vitboken* lanserades i april 2016. Sammanlagt innehåller den cirka 1 200 sidor. Varje kapitel innehåller sammanfattningar på flera samiska språk.

Vitboken är en vetenskaplig antologi. I den redovisar Svenska kyrkan de kränkningar och oförrätter man gjort sig skyldig till samt granskar sin skuld och sitt ansvar mot samerna i ett kolonialt förflutet.

– Jag tror att *Vitboken* kan vara början på en försoningsprocess mellan kyrka och samer, sade Sylvia Sparrok, dåvarande ordförande i samiska rådet i Svenska kyrkan när *Vitboken* publicerades. Hon berättade att det var mycket skrämmande att läsa om kyrkans bidrag till rasbiologin.

Hela *Vitboken* och enskilda kapitel kan laddas ner från svenskakyrkan.se/forskning/vitboken.

Vitboken i populärvetenskaplig version

Vitbokens resultat har även publicerats i en populärvetenskaplig version, *Samerna och Svenska kyrkan: underlag för kyrkligt försoningsarbete*. Boken, som kommit att kallas syntesboken, sammanfattar resultaten och erbjuder redskap för att arbeta i framtida samtal. Tre kapitel i syntesboken erbjuder olika perspektiv på försoning. Detta är den avslutande publikationen i projektet. Syntesboken finns också översatt till engelska.

Nomadskoleboken

"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka" – *Minnesbilder från samernas skoltid* är titeln på boken om nomadskolorna. Boken är ett initiativ efter samtal mellan företrädare för det samiska kyrkolivet och kyrkliga ledare. Syftet var att dokumentera och synliggöra kyrkans roll i den koloniala historien och det förtryck som utövats mot samerna genom nomadskolesystemet, särskilt perioden 1910–1950.

I boken är det tio äldre samers berättelser om hur det var att gå i nomadskola, arbetsstuga och hushållskåta som står i centrum. En av de före detta eleverna berättade: "Nog behandlades samerna som hundar. Skicka oss till Jukkasjärvi där vi inte ens hade en säng eller ett bord!"

Nomadskolereformen, som kom 1913-1916, slog fast att barn till renskötande samer skulle undervisas i vandrande skolor som följde samerna i deras flyttningar, och i fasta skolor från fjärde klass. Undervisningen ägde främst rum i tältkåtor.

Denna så kallade "lapp-ska-vara-lapp"-politik skiljde på renskötande samer och bofasta samer, som skogssamer. I myndigheternas ögon var de äkta samerna de som var fjällrenskötande. De mer bofasta renskötarna, som höll till i skogslandet, fick gå i arbetsstugor, eftersom de i myndigheternas ögon inte betraktades som "riktiga nomader". Samer utan koppling till renskötseln sågs av myndigheterna inte som samer och fick gå i vanliga folkskolor. I folkskolan skulle samiska barn assimileras in i det svenska samhället och den svenska kulturen. Samiska språket trycktes undan, samisk identitet skambelades och barnen fick inte tillgång till att lära sig av traditionell samisk kunskap.

Kyrkan bidrog till rasistiskt tänkande

TEXT AV ROLAND ASPLUND

Företrädare för Svenska kyrkan bidrog till ett rasistiskt tänkande och en splittring av samer som ännu består. Präster med sin lokalkännedom och kontakter hjälpte till med att genomföra rasbiologiska undersökningar.

För rasbiologen Herman Lundborgs rasbiologiska undersökningar i Lappland under 1910–1930-talen spelade Svenska kyrkan stor roll. Lundborg bodde långa perioder hos prästen Georg Bergfors i Jukkasjärvi lappmarksförsamling, som brann för ämnet och stödde Lundborg med råd och viktiga kontakter.

Genom prästen Bergfors får han råd om var i norra Sverige han bäst kunde lokalisera den "rasblandning", som han menade pågick och som hotade den "rasrena" svenska befolkningen och kunde leda till kriminalitet, sedeslöshet och tbc. Det tycks vara på inrådan av Georg Bergfors som Herman Lundborg alltmer lägger fokus på att utforska samerna. Ibland reser också prästen med Lundborg på rasundersökningsexpeditioner med skallmätningar.

Prästerna var nyckeln till information.

Prästerna var nyckeln till att rasbiologerna skulle nå ut i byarna i norr. De hade lokalkännedom, skrev av kyrkoböcker och hjälpte till på många sätt. Samiska personer och familjer kartlades, de fotograferades, deras skallar mättes och annan kroppsdata samlades in.

I kyrkböckerna sökte man efter eventuella "rasblandningar" i släkthistorien. Präster upplyste om samernas skötsamhet och skörlevnad, om psykiska sjukdomar och ärftliga lyten, som enligt rasbiologin var tecken på "degenerering". De kunde också berätta om vilka stora kyrkhelger som samlade renskötande fjällsamer, vilka annars var svåra för rasbiologerna att träffa. Men det finns även exempel på att präster gjort motstånd mot att hjälpa rasbiologerna i deras arbete.

Rasbiologerna fick tillträde till kyrkans nomadskolor.

Kyrkan var huvudman för nomadskolorna, som var skola för barn till renskötare i fjällmiljö. I nomadskolorna kunde rasbiologerna arbeta tämligen ostört och samla in vad de behövde av skallindex, foton, blodprover på

samiska barn, men även "intelligensbetyg" från lärarna om barnens mentala förmåga. Samiska barn kläddes av nakna och kunde stå huttrandes framför kameran.

Ett rastänkande var ordentligt rotat i de kyrkans män som tog initiativ till och administrerade nomadskolan, som hade skapats 1913. Tre ledande män var biskop Olof Bergqvist i Luleå, kyrkoherde Vitalis Karnell i Karesuando och Georg Bergfors. Biskop Bergqvist och Georg Bergfors var båda anhängare och stödde det Rasbiologiska institutet i Uppsala, som var världens första statliga institut för rasbiologi, grundat 1922.

Rasistiska åsikter spreds.

Biskop Olof Bergqvist hyste rasistiska åsikter, men som då ansågs som allmänt tankegodt. I sitt herdabrev till stiftets präster och läroverkslärare från 1904 skriver han:

"Hvad nomadlapparna angår, har erfarenheten gifvit vid handen, att det icke lärer dem till fromma, om man söker bibringa dem någon högre civilisation. De böra få lära hvad de för sitt nomadiserande lif och sin rensköttsel ha behof av att veta samt blifva undervisade i kristendomens grundsanningar."

Samers isolering

De "ursprungliga lapparna" i fjälltrakterna skulle isoleras från den övriga befolkningen, annars gick de under som folk. Nomadskolan skulle ge deras barn utbildning som var anpassad till deras levnadsförhållanden. Bofasta samer och skogssamer "äro mer eller mindre vansläktade och afsigkomna lappar" och skulle sakta gå under och helt assimileras in i den svenska majoritetsbefolkningen, menade biskopen.

Biskopens rasidéer påverkade den rasbiologiska forskningen och Herman Lundborg, som hade utnämnts till chef för Rasbiologiska institutet.

"Lapp skall vara lapp"

Kyrkoherde Vitalis Karnell slog fast en norm om att de "riktiga, äkta" samerna var de renskötande samerna i fjällmiljö. Han myntade i en artikel synsättet om

att ”lapp skall vara lapp”. Det blev ett uttryck för hur man såg på samer och hur de behandlades under första hälften av 1900-talet.

”När en lapp eller lappska börjar spatsera i Stockholm i mer eller mindre vanställd lappdräkt, när lapparna börja bilda förening och hafva sin egen tidning, när de börjar tillegna sig folkhögskoleutbildning, då är det slut på dem som lappar och då blifva de de eländigaste människor man gärna kan tänka sig. --- Lapp skall vara lapp.”

Splittring av samer

I och med skapandet av nomadskolan skiljdes de nomadiserande renskötande samerna ut från övriga samer. Denna tudelning av renägande samer och andra samer fick genomslag i den svenska rennäringslagstiftningen, och påverkade 1928 års renbeteslag om rätten till renskötsel och övriga samiska rättigheter. Konsekvensen har blivit att merparten av de svenska samerna i dag saknar dessa rättigheter – en situation som Svenska kyrkan har varit delaktig i att skapa.

OM FÖRFATTARNA

Denna text bygger på Maja Hagermans artikel ”Svenska kyrkan och rasbiologin” och Erik-Oscar Oscarssons artikel ”Rastänkande och särskiljande av samer” från *Vitboken*.

MAJA HAGERMAN, författare med bakgrund som vetenskapsjournalist som skriver fackböcker om svensk historia, bl a *Det rena landet* (2006), som behandlade svenska rasforskare. Boken *Käraste Herman: Rasbiologen Herman Lundborgs gåta* (2015), handlar om chefen för Statens institut för rasbiologi.

ERIK-OSCAR OSCARSSON, pensionerad präst, ordförande i Samiska rådet i Svenska kyrkan. Ledamot av sametinget. Tidigare stiftsadjunkt för sydsamiskt församlingsarbete. Hans forskningsintressen omfattar samisk bibliografi, samisk skolhistoria, rasism mot samer samt samisk organisationshistoria.

Samernas religion förtrycktes hårt

TEXT AV ROLAND ASPLUND

Kyrkan och kronan, det vill säga svenska staten, gick hand i hand och ställde krav som blev omvälvande för det samiska samhället och kulturen. Under den så kallade stormaktstiden i Sverige på 1600 och 1700-talet var kronan framför allt in-tresserad av Sápmi och samerna i syfte att kontrollera han-deln över Nordkalotten, beskatta befolkningen i området och exploatera malmtillgångar.

Den samiska befolkningen skulle disciplineras genom mission, undervisning och lagstiftning. De skulle omvändas till den lutherska tron och lämna den egna religionen som var starkt förbunden med försörjning, familjestruktur och kultur.

Det var i början av 1600-talet och i samband med upptäckten av malm, som kapell och präster på allvar etablerades i Sápmi. Kyrkor byggdes i Pite lapp-mark: Arvidsjaur, Arjeplog, Silbojokk och vid Nasafjäll, där en silvergruva startats.

Kyrkan krävde att endast en gud skulle tillbes – en gud som inte accepterade konkurrens. Alla samer förväntades delta i husförhör och nattvard. Husför-hören innebar att alla skulle lära sig katekesens stycken utantill.

Prästerna krävde också att samerna skulle ingå äktenskap, döpa sina barn och begrava de döda i kyrkans hägn, inte ”i skogen” enligt gammal sed.

Kyrkans mission var ett allvarligt hot mot samisk kultur, livsmönster, vardag och påverkade alla samer. Det var krav som också ställdes på andra under-såtar i den expanderande svenska stormakten, men samerna tvingades att lära sig ett främmande språk för att kunna hantera relationerna med stat och kyrka.

Vissa av kyrkans krav kunde accepteras av samerna, medan andra förkas-tades. Missionen kom att innebära att samisk kultur förändrades, även om omvändelsen av samerna gick mycket långsamt.

Vid slutet av 1600-talet upptäckte kyrkan att samerna inte var så kristna som kyrkan trott. Kung Karl XI ville se bot och bättring och resultat och nya ansträngningar gjordes där kyrkan och kronan med tvång, hot och straff samverkade för att genomföra en radikal förändring.

”Djävulens bibel”

Kyrkan betraktade den traditionella samiska religionen som vidskepelse och avgudadyrkan. Nåjden, som prästerna hade respekt för, kallades ”trollkarl” och ceremonitrumman benämndes ”djävulens bibel” eller ”trolltrumma”.

Jojken stämplades av lokala präster under 1600-talet som ett djävulens verk. Samernas gudar beskrevs av vissa präster som djävlar och de som tillbad dem som horor. Ytterst var de samiska föreställningarna och riterna ett djävulens verk i kyrkans ögon.

Prästerna kunde också gå till handgriplig attack mot heliga platser, liksom mot enskilda samer. Heliga platser förstördes, genom att sejtar, av naturen formade föremål, vältes omkull, och religiösa föremål stals eller beslagtogs av präster.

Förstörelsen gjorde det svårt att kunna dela rituella handlingar och religion blev den enskilde samens angelägenhet.

Motstånd

Det fanns ett motstånd hos många samer mot att låta sig kristnas. En strategi för motstånd bland samer var att gå under jorden och utöva religion och riter endast i hemlighet.

Andra samiska strategier var aktivt motstånd som att fortsätta begrava sina döda där de dött, gömma sina barn och vägra sända dem till skolan.

När inga andra metoder tycktes hjälpa protesterade samer i ord och handling mot präster som förstörde trummor och heliga platser.

ARTIKELN BYGGER PÅ GUNLÖG FURS ARTIKEL

Denna text bygger på Gunlög Furs artikel "Kolonisation och kulturmöten under 1600- och 1700-talen" och Anna Westman Kuhmunens artikel "Bassebájke: Heliga platser i landskapet" från boken *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna*.

GUNLÖG FUR är professor i historia vid Linnéuniversitetet i Växjö. Hennes forskningsintressen rör kolonialism, kulturmöten och genus med fokus på urfolk i Amerika och i Skandinavien.

ANNA WESTMAN KUHMUNEN är doktorand vid Religionshistoriska avdelningen, Stockholms universitet, och intendent vid Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum i Jokkmokk.

Försoning – ett teologiskt perspektiv

TEXT AV MICHAEL NAUSNER, 24 AUGUSTI 2022

LÄS MER:

Det går att läsa mer om perspektiv om försoning i den populärvetenskapliga versionen av *Vitboken, Samerna och Svenska kyrkan*.

I det sjunde kapitlet skriver den samiske teologen Tore Johnsen om försoningsprocessens nödvändiga steg; att erkänna historien, ånger genom att beröras av historien, återupprättelse genom rättvisa samt förlåtelse.

Begreppet försoning sammanfattar det som hela den kristna tron i djupet syftar till, nämligen ett helande av brustna relationer mellan Gud och mänskligheten och därmed samtidigt människor emellan och mellan människor och hela skapelsen. Försoningen mellan den skapade världen och Gud och försoningen inom den skapade världen hör ihop. Guds splittrade mänsklighet och sargade skapelse behöver försoning. Bibeln vittnar om en god skapelse i vilken människorna som Guds avbild är kallade att vara Guds medarbetare i en kärleksfull relation till allt skapat. Medan människorna från början motsatte sig denna kallelse och vände sig mot Gud, sin nästa och naturen, är Gud i sin nåd och kärlek trofast i sin vilja att förbli i förbund med mänskligheten och hela skapelsen (1 Mos 1–11). I det gamla Israel firades Guds obrutna vilja att låta sig försonas årligen vid den stora försoningshögtiden då en "syndabock" symboliskt lastades med folkets synder och jagades ut i öknen (3 Mos 16). Enligt kristen tro är det Jesus Kristus själv som står i centrum för hela världens försoning med Gud, och det är han som bär hela världens synder. Han har utsatt sig själv för världens ondska och i sin uppståndelse övervunnit den. Så har Jesus Kristus blivit dörren till försoning för hela skapelsen. Kyrkan är kallad till försoning, att vara en försoningens gemenskap och att bjuda in andra att vara delaktiga i det som Gud har gjort och fortsätter att göra för att försona världen.

I kristendomens historia låg tyngdpunkten för försoningsläran på försoningen mellan människan och Gud genom Jesus Kristus och det finns många teorier angående sättet på vilket Jesu ställföreträdande lidande och död åstadkommit försoning. Avgörande enligt kristen tro är att försoning *har skett* genom Jesus Kristus. Gud i Jesus Kristus är försoningens givare och människan behöver ta emot denna försoning som en gåva. Ett sådant mottagande sker i en process som består av olika steg: Skuld behöver ångras, bekännas, förlåtas, och till sist behöver en ny relation möjliggöras genom gottgörelse. På denna jord är försoning aldrig fullbordad utan kristna ser fram emot dess fullbordning vid Jesu återkomst. Under tiden behöver vägen till försoningen kontinuerligt beträdas och gestaltas. Processen behöver ha sin gång. Försoningens centrala högtid i kristen tradition är nattvarden där försoningsprocessens olika stadier genomlevs. I nattvarden som urform för kristen gemenskap blir det å ena sidan tydligt att försoning är något som *tas emot* och inget som kan göras och å andra sidan att försoningens andliga dimension hör ihop med dess sociala och ekologiska dimension.

Försoningen mellan Gud och människa tar sig med nödvändighet uttryck i försoningen i den skapade världen. Däri ligger den kristna trons profetiska och politiska dimension. I bergspredikan ser Jesus den mellanmänskliga försoningen till och med som en förutsättning för gudstjänst i egentlig mening (Matt 5:23-24). De grekiska begreppen som i Nya Testamentet används för försoning vittnar om ett platsbyte med den andre. Försoning har alltså att göra med att leva sig in i den andres situation och att vara i solidaritet med den andre. Att Gud själv i Jesus Kristus levte sig in i den mänskliga situationen (2 Kor 5:19-21) möjliggör det för människor att leva i försoning, dvs. i djup solidaritet med varandra. Denna solidaritet förvandlar personliga relationer men bottnar i en social, en ekologisk, ja en kosmisk försoning. Allt på jorden och allt i himlen är försonat genom Jesus Kristus (Kol 1:20). Med den horisonten för ögonen framträder försoning inte bara som något personligt utan som hela kyrkans kallelse att leva i fred och försonad med olika grupper och gemenskaper.

De steg som gäller försoning på det personliga planet är alltså nödvändiga för försoningsprocessen även på det kollektiva planet. Om kyrkan har gjort sig skyldig till oförrätter mot en grupp eller gemenskap så behövs det en försoningsprocess i vilken ånger, bekännelse, förlåtelse och gottgörelse är igenkännbara steg på vägen mot en fullbordad försoning. För att försoningsprocessen ska kunna fortskrida krävs det därför en vilja hos kyrkliga representanter att så uppriktigt som möjligt se vad som faktiskt har skett i det förflutna men också en vilja att kännas vid obearbetad skuld även om den ligger långt tillbaka i tiden. Att bekänna delaktighet i en sådan skuld är en förutsättning för att en offentlig ursäkt ska vara meningsfull. En ursäkt bereder vägen för försoning. Det konkreta målet i försoningsprocessen är att rättvisa förhållanden upprättas mellan konfliktens parter. Ingen försoning utan rättvisa. Teologiskt sett bottnar en sådan rättvisa i rättfärdiggörelsen genom tro och försoning i Kristus. Det hör till kyrkans kontinuerliga uppgift att tolka och gestalta samhörigheten mellan den kristna visionen av försoning och försoning på det sociala och politiska planet. Hur kan delaktigheten i den kosmiska försoningen genom Jesus Kristus bli till en konkret verklighet i den skapade världen här och nu?

Samisk kollektåv.

Insatser under försonings- processen

Ett antal insatser har genomförts för att hantera de områden som samiska företrädare påtalat under försoningsprocessen.

Dokumentation av övergrepp och insatser i identifierade frågor:

- Nomadskoleboken *"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit hem"* – Minnesbilder från samernas skoltid, 2015.
- Vitboken *De historiska relationerna mellan Samerna och Svenska kyrkan* och den så kallade *syntesboken*, 2016.
- Slutsymposium kring *Vitboken* Stockholm, 23/2 2017. Ärkebiskopen och samiska rådet deltog.
- *Rörande repatriering av mänskliga kvarlevor* (som bland annat behandlades i *Vitboken*): Ärkebiskopen bjöd in samiska intressenter, musei- och myndighetsföreträdare samt Kulturdepartementet till rundabords-samtal i november 2017 respektive april 2019; en gemensam skrivelse har skickats till Kulturdepartementet angående förändringar i lagstiftning för att skapa en process för att underlätta repatriering av kvarlevor; Svenska kyrkan har medfinansierat ett repatrieringsprojekt i Lycksele 2019 och bidragit till repatriering av kvarlevor i augusti 2019 samt september 2020.

Försoningsfrågorna har också bland annat lyfts vid:

- Seminarium under Kyrkornas världsråds generalförsamling Busan, Sydkorea, 2013.
- Seminarium vid samiska kyrkodagar i Mo i Rana 2013 och Arvidsjaur 2017
- Internationellt seminarium på Kyrkokansliet i samband med biskop Eva Nordung Byströms vigning 2014.
- Internationell kyrklig urfolkskonferens i Tromsö, *Truth, Healing and Transformation – Reconciliation Processes and Indigenous Peoples*, 2016, (Svenska kyrkan var medarrangör).

Exempel på insatser för barn och unga

- Samiska konfirmationslägret: Svenska kyrkan har anordnat ett samiskt konfirmationsläger sedan 1985. Frågan om samiskt konfirmationsläger är av intresse för hela Svenska kyrkan. Konfirmationslägret stärker unga samer i deras samiska identitet, kultur och deras tro. Det är en viktig mötesplats för ungdomar från hela Sápmi och i förlängningen bidrar det till att

stärka det samiska folkets kultur och språk. Lägret är en viktig del i ett samiskt kyrkoliv där ambition omsätts till handling.

- Inomkyrklig kartläggning av samiska barns situation och kyrkans arbete med denna grupp, 2013.
- Rapporten *Tio sätt att stärka barn och unga – ett minoritets- och urfolksperspektiv*, 2014.
- Nordisk samisk ungdomskonferens, 2015 Helsingfors, Svenska kyrkans arrangemang tillsammans med samiska arbetet i systerkyrkorna i Finland och Norge och Sáminuorra, samiskt ungdomsförbund.
- Seminarium under Mänskliga rättighets-dagarna i Luleå 2015 tillsammans med bland annat Sáminuorra, samiskt ungdomsförbund.
- Ungdomsdeltagande i internationell kyrklig urfolkskonferens Tromsö 2016 – se ovan.
- Ungdomsläger under samiska kyrkodagar 2017.
- Ungdomsläger under samiska kyrkodagar 2022.

Stöd för urfolksrättigheter

- I samband med att vitböckerna gavs ut lyftes frågan om urfolksrättigheter med ansvarigt departement samt riksdagens konstitutionsutskott.
- Alternativrapporter och inspel till internationella granskningar:
 - Till Europarådet: *Våga vara minoritet En rapport om minoritetsrättigheter i Sverige 2012; Marginalized and Ignored – National Minority Children's Struggle for Language Rights in Sweden 2013.*
 - Till FN: *Human Rights Challenges in Sweden 2014, Joint Submission for Sweden's Second Universal Periodic Review* (tillsammans med bland annat Sáminuorra), samt skrivelse i samband med senaste FN:s Universal Periodic Review omgången 2020 (lyfte frågan om repatriering av kvarlevor).
- Kyrkokansliet deltog i dialog om urfolksfrågor initierad av Kyrkornas världsråd, New York, 2013.
- Debattartiklar
 - DN debatt aug 2013 <https://www.dn.se/debatt/urfolkens-framtid-hotas-av-klimatforandringarna/>
 - DN debatt jan 2015 <https://www.dn.se/debatt/samernas-urfolksrattigheter-maste-tas-pa-storre-allvar/>

- DN debatt mars 2016 <https://www.dn.se/debatt/dags-att-gora-upp-med-sveriges-koloniala-forflutna/>
- DN debatt juni 2019 <https://www.dn.se/debatt/krav-pa-aterlamnande-av-kvarlevor-maste-respekteras/>
- Aftonbladet debatt september 2021 <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/1OqWIJ/nu-maste-staten-ge-samerna-upprattelse>
- Öppet brev om fråga om gruva i Gállok av ärkebiskopen och biskopen i Luleå stift, januari 2022 <https://via.tt.se/pressmeddelande/oppet-brev-till-regeringen-vem-betalar-priset-for-en-ny-gruva-i-gallok?-publisherId=1989390&releaseId=3315262>
- Deltagande i repatrieringskonferensen i Jokkmokk, 2022
- DN debatt augusti 2022 <https://www.dn.se/debatt/kvarlevor-maste-lamnas-tillbaka-till-urfolk-och-minoriteter/>
- Ett antal remissvar bland annat rörande renbeteskonvention, konsultationsordningen, skogsskötsel, samt i minoritetsfrågor som också berör samerna.
- Rapporten *Samernas rätt att bruka Svenska kyrkans mark. En studie av nationell och internationell rätt*, 2015 (rapport om ILO 169s betydelse för Svenska kyrkan).
- Kyrkomötets beslut om ratifiering av ILO 169, 2015.
- Kyrkokansliet och samiska rådet deltog i konferens i Umeå kring sanningskommission 2016 arrangerad av Sametinget, Diskrimineringsombudsmannen och Umeå universitet.
- Dialog med nordliga stift om skogsfrågor: möte på Kyrkokansliet; 2-dagars seminarium i Umeå 2019.
- Almedalsseminariet 2019. Den värdefulla vattenkällan – handelsvara eller helig plats? Med bland annat företrädare från Sáminuorra.
- Samisk representation i Svenska kyrkans delegation till Kyrkornas Världsråds generalförsamling i Karlsruhe september 2022.
- Julia Rensberg – styrelseledamot i Sáminuorra, samiska ungdomsförbundet, Fd. ledamot i Samiska rådet i Svenska kyrkan – valdes in i Centralkommittén för Kyrkornas världsråd 2022 för att särskilt driva urfolksfrågor.

Teologisk reflektion kring samisk andlighet

- Uppföljande samtal i Teologiska kommittén efter Sägastallamat 2011. 2019 tog Svenska kyrkans nationella nivå fram en strategisk plan för försoningsarbetet 2020–2024.

- Ärkebiskopens seminarium om samisk andlighet utifrån Ärkebiskopens fastebok i biskoparnas fastesseminarier *Stå fasta i Hoppet* våren 2021.
- Studiematerial om naturen rättigheter, ett resultat av beslut i kyrkomötet 2019, där urfolksperspektiv spelar en central roll: www.svenskakyrkan.se/naturens-rattigheter

Exempel på insatser i syfte att stärka samiskt kyrkoliv

- Skriften *En introduktion till minoritets- och urfolksrättigheter – Utbildningsmaterial för Svenska kyrkans rättighetsbaserade arbete*, 2013.
- *Kyrkohandboken*: har översatts i urval till nord, lule- och sydsamiska. Togs i bruk 2020.
- *Psalmbok på lulesamisk*: Beslut togs i ombudsmötet 1992 och en slutgiltig bok kom ut 2005. Samarbete med Den norske kirke.
- *Psalmbok på nordsamiska*: Beslut togs i ombudsmötet 1992, men ett mer strukturerat arbete påbörjades först 2005 och en slutgiltig bok utkom i slutet av 2020.
- *Remisspsalmbok på sydsamiska*. Remissperiod juni 2022–8 januari 2023.
- *Psalmbok på sydsamiska*: Beslut togs i ombudsmötet 1992, men ett mer strukturerat arbete påbörjades först 2004 och en slutgiltig bok utkommer 2023/2024. Samarbete med Den norske kirke.
- *Bibelöversättningar*: Svenska och norska bibelsällskapen översätter nu Bibeln till lule- och sydsamiska. Lulesamiska NT är klart, GT förväntas bli klart 2025. En sydsamisk helbibel ligger kanske 20 år fram i tiden. Svenska kyrkan bidrar ekonomiskt. Bibeln utkom på nordsamiska 2019. Bibelsällskapen i Norge, Sverige och Finland samverkade. Svenska kyrkan stöttade projektet, men litet jämfört med de andra ländernas kyrkor.
- Vid mottagandet av ärkebiskopen i Uppsala domkyrka 2014 lästes evangeliet på nordsamiska. Bibelläsning skedde på samiska vid vigningen av biskop Åsa Nyström samt biskop Eva Nordung Byström i Uppsala domkyrka.
- Ärkebiskopens deltagande i 100-årsjubileet Tråanta 2017 inklusive medverkan i högtidsgudstjänsten i Nidarosdomen.
- Samiska liturgiska inslag, psalm och solosång, vid den officiella högtidsgudstjänsten vid 500-års-jubileet av reformationen i Uppsala domkyrka, oktober 2017.
- Ärkebiskopens predikan vid öppningsgudstjänsten av Jokkmokks marknad 2019 samt möten med Sametinget, Sáminuorra m fl.

- Ärkebiskopens Fastebok 2019 av Martin Lönnebo om *Pärlälven*.
- Ärkebiskopens Fastebok 2021 av Bo Lundmark *På nötta och nyröjda stigar i Sápmi*.
- Handlingsplan för arbetet med de åtta åtagandena, september 2022.
- Boken *Samiskt kyrkoliv* av Birgitta Simma, på uppdrag av Luleå stift, september 2022.

Övriga insatser som rör samiskt kyrkoliv

- Samiska kyrkodagar arrangeras tillsammans med Norge och Finland. Senast i Enare, Finland, 2022.
- Nordiskt kyrkligt samarbete i urfolksfrågor.
- Klimatfrågor: Svenska kyrkan arrangerade internationell urfolkskonferens i Storforsen 2015, uppföljning på Island 2017, samt seminarium i Almedalen 2019.

Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten till det samiska folket – Övergripande mål för det fortsatta försoningsarbetet

ÖVERSÄTTNINGAR TILL SAMISKA SPRÅK OCH ENGELSKA:

Svenska kyrkans
ursäkt till det samiska
folket

Svenska kyrkans
åtaganden och
handlingsplan för åren
2022–2031

I juni 2021 beslutade kyrkostyrelsen om åtta målskrivningar kopplade till Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket. Beslutet innefattar åtta åtaganden som mål samt 40 miljoner kronor som medel för arbetet över tio år. Beslutet innebar att en handlingsplan för det fortsatta arbetet för att uppnå Svenska kyrkans åtaganden för åren 2022–2031 skall utformas i nära dialog med Samiska rådet och stiftet.

Syftet med åtagandena är att ange mål för det fortsatta försoningsarbetet. Svenska kyrkan kraftsamlar genom att skapa strukturer för arbetet inom Svenska kyrkan i dialog med samiska företrädare. Det finns behov av att i arbetet bygga långsiktig tillit och förtroende och säkerställa transparens och delaktighet i den fortsatta gemensamma processen.

Det samiska arbetet i Svenska kyrkan skall utvecklas i enlighet med dessa åtta övergripande målskrivningar. Under respektive målskrivning ges en kort beskrivning av vad det kan röra sig om. Insatser under respektive åtagande preciseras närmare i handlingsplanen.

1. Förkunna evangelium på samiska och utifrån den samiska kulturella kontexten med respekt för samisk andlig och kyrklig tradition

Att få ta del av evangeliet på det egna emotionella språket bidrar till ökad direkthet i tilltalet och till en känsla av tillhörighet. De samiska språken behöver användas och synliggöras i gudstjänstlivet och i församlingens verksamhet. Bland annat bibeltexter och psalmer behöver finnas att tillgå på samiska. Texter på samiska i kyrkohandboken kan underlätta gudstjänstliv på samiska. Samisk symbolik, samiska kyrkliga traditioner och kontextuell tolkning av texter bidrar till ökad inkludering och att tillgängliggöra evangeliet på ett kulturellt relevant sätt.

2. Synliggöra samisk andlighet, teologi och kyrklig tradition inom Svenska kyrkan

Församlingens grundläggande uppgift behöver genomföras på ett sätt som främjar inkludering och synliggörande av samer. Kyrkliga handlingar behöver utformas med respekt för samiska andliga och kyrkliga traditioner så att

människor kan bejaka sin samiska identitet. Samiska andliga och kyrkliga traditioner behöver synliggöras och respekteras inom Svenska kyrkan.

3. Bidra till att stärka och revitalisera de samiska språken i Svenska kyrkans verksamhet

Genom att synliggöra och öka användningen av samiska i församlingens verksamhet kan Svenska kyrkan bidra till att de samiska språken stärks. Det är särskilt viktigt i verksamhet som riktar sig till barn.

4. Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta

Det material som tagits fram i kyrkans kartläggningsarbete behöver spridas så att kunskapen om kyrkans historiska agerande och delaktighet i övergrepp mot samer och konsekvenserna av detta ökar i Svenska kyrkan. Ökad kunskap kan bidra till reflektion och ökad förståelse om varför Svenska kyrkan bedriver ett försoningsarbete i relation till det samiska folket. Det kan också bidra till ökad medvetenhet bland förtroendevalda, anställda och församlingsbor i frågor som rör samer och samers livsvillkor och kyrkans ansvar att bidra till upprättelse och försoning.

5. Öka kunskapen om och respekten för urfolksrättens principer inom Svenska kyrkan och i samhället

Urfolksrättigheter är en del av folkrätten liksom de mänskliga rättigheterna. Respekt och efterlevnad av urfolksrätten är en förutsättning för ett socialt hållbart samhälle. Urfolksrättens principer berör ett stort antal samhällsområden. Den generella kunskapen om urfolksrättens principer behöver förbättras i Svenska kyrkan. Svenska kyrkan ska sträva efter att respektera urfolksrättens principer i sin verksamhet.

6. Öka samers inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan

Enligt urfolksrättens principer har samer rätt till självbestämmande i frågor som berör dem. Det innebär att Svenska kyrkan aktivt bör främja och finna former för samers inflytande och delaktighet i kyrkans verksamhet. Samers delaktighet i beslutsprocesser är särskilt prioriterade i principiella frågor som berör samer.

7. Stärka samiska barn och unga i deras identitet och andliga utveckling

Enligt FN:s barnkonvention har samiska barn och unga rätt till andlig utveckling. De har också rätt till sitt modersmål och att utveckla en kulturell identitet. Insatser som stärker samiska barns livsmod, identitet och andliga utveckling ska främjas.

8. Främja gränsöverskridande samiskt kyrkoliv

Samerna är ett gränsöverskridande folk som lever i fyra stater. Samerna ser sig själva som ett folk och de samiska banden över nationsgränserna är starka. Svenska kyrkan har sedan lång tid tillbaka ett nära samarbete i samiska frågor med de lutherska systerkyrkorna i Norge och Finland. Till gemensamma nordiska samiska kyrkodagar bjuds även ryska samer. Det gränsöverskridande samarbetet stärker och utvecklar det samiska kyrkolivet i Svenska kyrkan och bör därför främjas aktivt. För större samiska kyrkliga projekt, såsom större översättningar, är nordiskt samarbete en förutsättning.

Vägen framåt

När ursäkten framfördes första gången i Uppsala i november 2021 frågade en samisk företrädare hur ursäkten nu kommer att märkas i samers vardag?

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket kommer att bedömas utifrån hur den får konkret utformning framöver. Åtagandena ger en riktning för det arbete som behöver göras. I en stor organisation som Svenska kyrkan kommer arbetet att gå vidare på olika sätt. Gemensamt är dock att det bara kan ske i nära samarbete med samer, lokalt och nationellt.

Det fortsatta försoningsarbetet behöver utformas så att det dels bidrar till långsiktig social, ekonomisk, ekologisk och andlig hållbarhet även i ett samiskt perspektiv, dels beaktar viktiga principer i urfolksrätten. En sådan central princip är urfolks rätt till självbestämmande.

Det innebär att Svenska kyrkans fortsatta utvecklingsarbete förutsätter aktivt samiskt deltagande i samiskt kyrkoliv och de insatser som planeras.

En handlingsplan för försoningsarbetet antogs i september 2022 och under den första etappen av utvecklingsarbetet, 2022–2026, kommer särskilt fokus att läggas på

- insatser för att stärka samiskt inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan
- insatser för att främja samiskt kyrkoliv
- insatser för att stärka samiska barn och unga
- insatser som rör Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk
- insatser för att öka kunskapen om och respekten för urfolksrätten.

Under arbetet med handlingsplanens förverkligande planeras återkommande konferenser, kallade Sägastallamat, tillsammans med samiska företrädare år 2022, 2026 och 2031. Uppföljningen ger Svenska kyrkan möjlighet att bedöma hur försoningsarbetet fortskrider samt behovet av fortsatta insatser.

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket för historiska övergrepp är en viktig händelse i en lång sannings- och försoningsprocess. Ursäkten uttalades vid kyrkomötets högtidsgudstjänst i Uppsala domkyrka den 24 november 2021 och uttalas nu vid Sägastallamat i Luleå den 23 oktober 2022.

I kyrkans sammanhang kan ordet förlåtelse kännas naturligare än ursäkt. Det är dock av goda skäl som ordet ursäkt brukar användas av både stater och kyrkor i försoningsprocesser med urfolk.

Den som ber om förlåtelse förväntar sig att den andra parten både kan och vill förlåta. Vi ber Gud om förlåtelse eftersom vi har löftet om att Gud förlåter. Något sådant löfte kan inte begäras av ett folk som lidit under förtryck. En ursäkt uttalas; den kan bejakas och accepteras. Men först och främst är den ett erkännande av den felande partens moraliska ansvar – utan att motparten förväntas svara med att förlåta.

Den part som får en ursäkt måste få tid och utrymme att förhålla sig till denna ursäkt och ska inte avkrävas besked om när ett svar ges och vad svaret ska bli. Samtidigt är uttalandet av en ursäkt ett ofrånkomligt steg på vägen till försoning.

Läs mer om Försoning på s. 60.